

DOM IN SVET

VSEBINA

Fr. S. Finžgar: Boji 109. — Stanko Majcen: Hči 112; Chyrow, Polnočna 113. — Joža Lovrenčič: Pesmi, Človek 114. — Jože Plot: Moderna skrivnost 114. — France Bevk: Črne vasi 114. — Iv. Cankar: Črni pìruh 115. — Narte Velikonja: Na morju 116. — Dante Alighieri - Dr. J. Debevec: La Divina Commedia 121. — France Bevk: Anuška pred poroto 123; Osivela mladost 127. — Dr. Ivan Pregelj: Tlačani 128. — Izidor Cankar: Donatello 135. — Književnost: Dr. J. Mantuani: O nedavno najdeni votivni roki (dr. Jos. Stegenšek) 137. Dr. J. Gruden: Starine železnih in salajskih Slovenov (dr. Fr. Kos) 137. Pav. Flerè: Babica pripoveduje (Ivan Grafenauer) 138. Blazij Bevk: Izbrani spisi. Homerjeva Odiseja (dr. J. Samsa) 138. — To in ono: Iz belokranjskega besednega zaklada (I. Šašelj) 139. — Naše slike: Donatello: Sv. Janez Evang. (Firenze; stolnica). Sv. Juri (Firenze, Museo Naz.). Zuccone, Jeremija (Firenze; na stolpu stolnice). Križ (Firenze; S. Croce). Plešoči putti (Firenze; Museo del Duomo). A. Zupanec: Risba.

XXVIII.

ŠTEV. 4

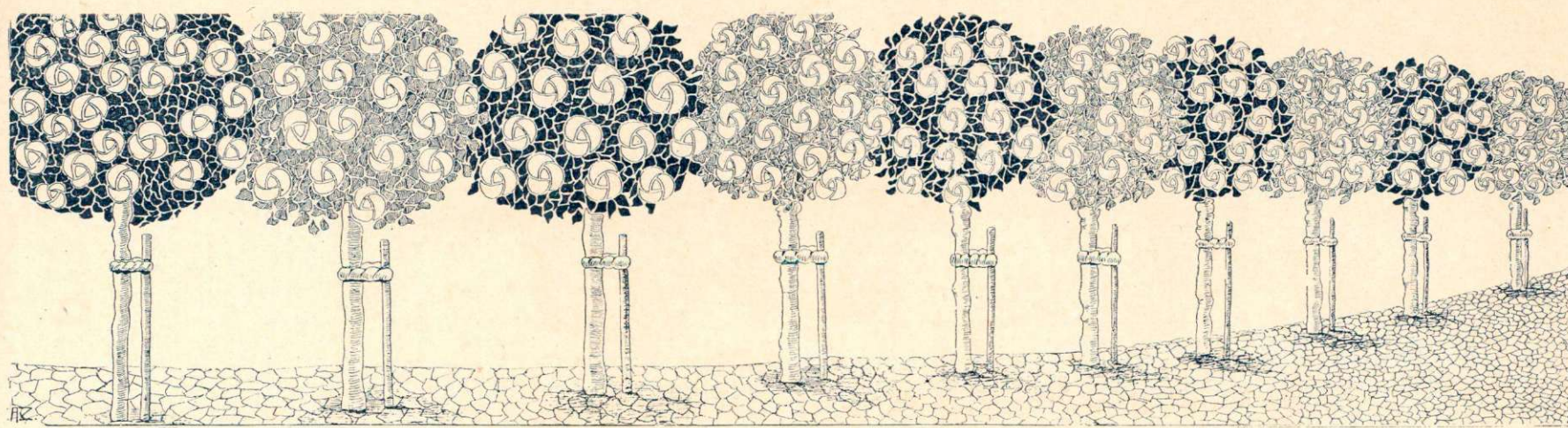
Listnica uredništva.

Ponovno se je zgodilo, da smo dobili od mladih ljudi pesmi ali prozo, ki ni bila vredna tiska, in da so nam ti posili-sotrudniki zagrozili, ko njih stvari nismo mogli priobčiti, naj jih objavimo, ker jih sicer pošljejo Zvonu ali Slovanu. Naše čuvstvovanje do drugih listov je tako zelo kolegialno, da smo v enem slučaju, ko so bile poslane nam pesmi le preneumne, pesniku svetovali, naj tudi drugih uredništev ne nadleguje; sicer smo pa pisalca pustili, naj svojo grožnjo izvrši. Vendar je treba, da se v prihodnje ognemo takim neprijetnostim, tudi javno označiti stališče Dom in Sveta glede takih dopisov.

Človek, v čigar glavi se sploh more roditi podobna grožnja, naj ne išče zvez z Dom in Svetom. Dom in Svet ni strankarski list; stranke so hvaležne za vsak glas, naj pride od koderkoli, ker glasove štejejo, Dom in Svet svojih sotrudnikov ne prešteva, on si svojega moža dobro ogleda, in ko je videl, da stremi za istimi kulturnimi cilji, kateri šele dajejo listu pravico in moč obstanka, ga veselo sprejme v svojo zadrugo, spoštuječ vse njegove individualne posebnosti, vestno skrbeč za njegovo osebno svobodo, in sklene z njim ne trgovsko, marveč krvno bratstvo. Dom in Svet torej najodkritosrčneje odklanja vse ljudi, ki bi hoteli pisati vanj zaradi bornega honorarja, ki ga more list plačevati, ali zaradi sence slave, ki se pisatelju morda obeta. Dom in Svet ne sovraži ničesar tako odkritosrčno in živahno, kakor sovraži blede, brezkrvno literatstvo, to sramoto vseh rokodelstev, ki prodaja prazen videz za drag denar in goljufivo ponuja izdelek spretne roke, namesto dela mislečega duha. Ljudi, ki niso spoznali, da se jim je Lepota razodela na nov način, in ki jih ne sili notranja moč, da svoja spoznanja svetu razodenejo; dalje ljudi, ki niso sprevideli, da imajo svetu kaj važnega, koristnega in potrebnega povedati; z eno besedo, ljudi, ki ne žele toliko misliti, kolikor pisati, pisati za vsako ceno ter karkoli in kamorkoli, takih ljudi se bo Dom in Svet vedno z vso nevljudnostjo branil in obranil.

Anica Zupanec: Risba.

F. S. FINŽGAR: BOJI.

POVEST.

I.

Ne jaz, ampak vojska je napisala to povest, ki se je pričela pred desetimi leti, se hipoma ustavila in se vnovič začela snovati 27. julija 1914.

Nihče ni tega dne prijel ne za koso, ne za cepec in še pomislil ni nihče, da bi zadel sekuro in bi se napotil v gozd. Vsa polja so molčala z gozdi vred tako smrtno molčanje, da se ni vrnila niti jeka, ki so jo dramili vriski odhajajočih.

In te vriske je poslušal edini Maticev France, ki je odšel s sekuro v gozd, odšel samo zato, da je sploh nekam šel, ko so šli vsi. Komaj deset korakov od pešpoti, ki vodi s Kozjega hriba na postajo, je zasadil sekuro v star štor, se vlegel na listje, zakril obraz s klobukom in si podložil za vzglavje sklenjene roke. Tako je obležal. Iz doline se je slišalo drdranje voz, petje vojakov, vmes hropenje tovornega vlaka in žvižgi lokomotiv. Maticev je bil žalosten. Dobro je vedel, da ga je marsikdo zavidal zaradi njegovega nezadolženega pol grunta, zavidal ga to uro marsikateri gospodar, ki je odhajal, in mnogo žena z majhnimi otroki, ko je moral mož na vojsko. Vse to je vedel France in preteklo nedeljo tudi slišal blagrovanje ljudi: »Kaj se ti mara, Matic!« France se je ljudem nasmihal, skomizgal s širokimi, težkimi pleči in si je mislil čisto nekaj drugega, kar so mislili ljudje. In vso noč je bila ta čisto drugačna misel pri njem, zjutraj se je zbudila z njim in ga gnala samotnega samca v gozd.

»Blagrujejo me,« se ga je takoj lotila misel, ko je poležal komaj četrtno ure. »Sam Bog ve, ali so resnično ljudje taki hinavci, da to govore, ali so tako nespametni, da ne vidijo, da je moja domačija pusta podrtina, ko ni v njej ne smeha

ne joka, da je groblja, ki se je vsakdo ogne. ‚Kaj se ti mara!‘ O ljudje!«

France se je bridko nasmehnil izpod krajev klobuka. »Vsaka hiša danes joka: Jokajo matere, jokajo žene, otroci, žlahta — in jaz nimam nikogar, da bi jokal za njim, in ni nikogar, da bi se zjokal nad mano. Groblja, še cesar se te ogne in te ne pokliče.«

France je obždel tako na listju in ni več slišal ne voz, ne petja iz doline. Celo par komarjev, ki sta plesala in pivkala nad njim tako dolgo, da sta se mu vsesala na lice, ni občutil in jih ni odgnal. Čutil je samo mračno spoznanje, da je nesrečen, ko nima nikogar, da je pusta razvalina, štor v gozdu, ob katerem se ustavi človek, da sede nanj, se odpočije in gre spet brez slovesa svojo pot in ne pomisli nikoli več na parobek, kjer je počival. Še enkrat se je domislil ljudske zavisti in se je še enkrat bridko nasmehnil. Nato ga je spreletela nenadoma tista misel, ki se je je tako grozno ustrašil včeraj. Resnično se je tudi danes zgrozil nad njo, toda ne več s tolikim odporom. »Bog ve, če ni božja volja tako,« si je miril vest in se začel vdajati pregrešni misli, ki je segla nazaj za deset let in še več ter se ustavila na rojstnem domu Dožánove France, ki je sedaj žena Blaža s Kozjega hriba.

Tri leta je zahajal Maticev France k Dožánovim. In sosedje so ga takoj prvo leto obsodili, da hodi na oglede.

»Kdaj bo?« so ga vpraševali.

»Bo že enkrat,« je odgovarjal France in se smejal.

In Franco so nadlegovale dekleta:

»Ali te je že vprašal?«

Franca je bila v zadregi in se je izmuznila odgovoru, kakorkoli je mogla.

France je pa zahajal še drugo in še tretje leto k Dožánovim in vselej se je pripravil in sklenil, da vpraša njo in očeta. Ko je bilo pa treba izreči besedo, se je beseda ustavila in je ni mogel izgovoriti. In kadar se je vračal po neizgovorjeni besedi domov, se je vselej jezil nase, dokler se ni že blizu doma prav takisto otresel jeze in se potolažil:

»Čemu prazne besede, ko je stvar tako narejena, da vem jaz in ona in vsi brez besedi, kako je in da ne more drugače biti.«

Ali zgodilo se je, da je Maticcev France zašel v boj, dasi se ni nikdar pretepal. Iz boja je prišel v zapor, in ko se je vrnil, ni bilo France več na domu. Bila je žena Blaža s Kozjega hriba. Francetu je bilo, da bi bil rjul in begal po gozdu kakor Kajn, pa ni. Tri dni je ležal zarit v mrvi, nato je tri dni popival, potem se je vrnil na dom, se prespal in se lotil dela.

Prvo leto se je ogibal Blaža in še bolj France. Blaža se je ognil, če se je zlahka mogel, pred Franco je pa ušel v grmovje, če ji ni mogel drugače izpod nog. Ljudje so ga ženili in mu naštevali neveste. Celo Blaž ga je večkrat opozoril:

»France, oženi se!«

France je odgovarjal vsem enako:

»Saj bi se, pa se ne znam.«

In vselej je bušil iz njega čuden smeh, da se ga je vsak ustrašil, in v par letih je bila sodba splošna: »France ostane samski. Ni mu namenjeno.«

In v par letih ga je celo minil strah pred Franco in Blažem. Blaž ga je večkrat poprosil za priprego in France je začel hoditi h Kozjeku. Otrokom, ki so ga klicali za strica, je prinašal rožičev in bonbonov, jih pestoval, jim delal vozičke in mlinčke in žale misli ni bilo v njegovi duši. Le tuintam se je še oglasilo kakor zavist in žalost, posebno na večer, ko je njegova pobožna sestra Lojza tiho prebirala »Cvetje z vrta svetega Frančiška«, naglušna dekla Jera pa dremala na zapečku. Takrat je včasih primerjal svoj tihi dom z Blaževim, kjer je bilo v vsakem kotičku polno življenja, in se mu je za hip stožilo v tej tihi puščobi. Toda vselej si je pomagal in se premaгал:

»Mora že tako prav biti.«

Ta dan, ko je pa izbruhnila vojska in je zvedel, da mora tudi Blaž nanjo, je izbruhnilo tudi v njem. Ubita zavist je vstala od mrtvih, obletela ga je pregrešna slutnja, da morda Blaž pade — in potem... Ves se je stresel ob tej misli in z molitvijo jo je dušil in molil za Blaža. In ko ga je Blaž ves žalosten naprosil, naj zorje in naj pogospodari, ko ga ne bo doma, in mu takorekoč izročil vse v varstvo, ga je bilo tako

sram skušnjave, da si ni upal pogledati Blažu v oči. In danes, ko je ležal v listju, ga je obletela vnovič s tako silo, da je pešal in opešal.

»Saj sama ne bi mogla. — Kar nič drugega ji ne bi kazalo. — Morala bi se omožiti. — Ampak, moj Bog, Blaž naj le živi in naj se vrne. Samo tako mislim, če bi bilo namenjeno — Bog ve, da mu ne želim hudega.«

Tok misli se je ustavil. Ali sam ni vedel, kdaj so se začele tiho in zalazno snovati dalje. V mislih je gospodaril na Kozjem hribu: k Blaževi zemlji je pripisal svojo, hišo pa je izročil sestri in še njivico poleg nje toliko, da bi živela in Bogu služila brez skrbi in revščine. Do smrti samo. Po smrti bi jo zapisal Janezku, najmlajšemu, ki ga je posebno ljubil. — Morda pa Bog še njemu da kakega otročiča. — Seveda potem bi moral imeti vse ta, ne samo hiše in njivice. Vso njegovo zemljo. — In zvečer v hiši bi bilo vse živo in otroci bi mu ne rekli več stric, ampak ate. — In Franca! Saj jo je Blaž imel rad; kar je res, je res. Ampak jaz vem, da se bo pomladila pri meni, tako bi ji stregel.«

Ob misli na Franco se je ustavil in se pomudil. Vsa mlada je stala pred njim, slišal je njen smeh, videl njene dolge, težke kite, njene oči, ki so znale govoriti, in njeno hojo, ki je bila taka, kakor nobene druge.

Francetu je silila kri v glavo, slišal je udarce srca, da se je prebudil iz omotičnih sanj, se naglo dvignil in sedel. Ko mu je zdrsnil klobuk z obraza in je odprl oči, ga je zaščemelo solnce, ki je svetilo z viška nanj. Moral je za hip spet zaklopiti oči, preden je izpregledal. Tihe bukve so stale naokrog, tisti nad njim je bil odlomljen vrh, mimo katerega je sijalo nanj solnce.

Ko je dodobra izpregledal, se mu je zdelo, da se je odnekod vrnil, s poti, ki je bila grešna. Spet ga je obšel sram, da je glasno zavzdihnil:

»Moj Bog, da sem tak revež.«

Hitro je pobral klobuk, izdril sekiro iz štora in se lotil prve bukve, prav tiste, ki je imela odlomljen vrh. Naglo je udarjal, dokler se ni bukev nagnila in hreščeč padla med sosede, ki so ji kakor v slovo podrti na tla zamahovale z vejami, ki so se tekom let prepletle in prerasle med seboj. France si je obrisal pot s čela, se naslonil ob toporišče in gledal posekano bukev.

»Takle sem jaz,« se je hipoma domislil. »Drevo brez vrha, ki se polagoma suši.« Naslonil se je niže, da so se mu široka pleča dvignila in skoro zakrila vpognjeno glavo.

Takrat je zaslišal za hrbtom korake, ki so šumeli po stezi, nastlani z listjem. Takoj je dvignil

sekiro, obsekal na porobku kvišku štrleče trske, kjer se je odlomilo deblo, in vsekalo na štor križ, da si ne bi brusil ob njem krempljev hudič. Nato se je šele obrnil in pogledal na pot.

Po poti se je vračala Franca s kolodvora.

France je zinil, da bi izpregovoril besedo, kakor si jo je pripravil za kogarkoli. Toda ob pogledu nanjo je obtičala beseda v njem in v zadregi je dvignil sekiro ter jo ogledaval, če ni dobila škrbine.

»Ali si že v drveh?« je izpregovorila Franca kratko in šla svojo pot.

Prvi hip je bilo Francetu, da bi zbežal pred njo v grmovje kot je tolikrat pred desetimi leti. Ali danes ni mogel in ni hotel. Z dolgimi koraki je krenil proti njej.

»Ali je šel Blaž?« je vprašal, da je sploh izpregovoril.

Franca se je ustavila.

»Kaj ne, kako nas je zadelo? Kdo bi si bil mislil!«

»Res je hudo, Francka.«

Spet ni mogel reči kaj drugega. Ušla mu je beseda Francka, kakor je imenoval Blaževu, ko je bila še dekle. Ustrašil se je te besede in se je razveselil, kakor bi bila nenadoma zabrisala deset let.

Tudi Franca jo je občutila in ga pogledala z objokanimi očmi.

»Hudo je, pa se ne boj, Franc-a,« je pogrknil in pljunil, ko je s silo ustavil besedo Francka, ki je sama od sebe hotela iz srca.

»Vidiš, jaz bi pa rad šel na vojsko, ki me ni prav nič škoda. Seveda, če je pa človek zanič, je pravzaprav za vse zanič.«

»Kaj govoriš, France? Ne smeš tako. Ko bi vsi šli, kdo bi nam kaj obdelal?«

»Zaradi dela se kar nič ne boj. Vse bo storjeno. Blaž me je naprosil.«

»Ko je bil tako skrben. Od maše je priteklo še enkrat domov, da je vse pregledal in mi sporočil. Oh, jaz kar mislim, da ga ne bo več.«

Franci so se ulile solze.

Francetu se je smilila tako resnično, da si mu niti za hip ni upala prejšnja misel v glavo.

»Ne jokaj, Francka,« je rekel mehko in zaeno občutil, kako grozno je neroden, ko bi jo moral tolažiti. Franca si je brisala oči, on je pa vnovič mislil na drevo brez vrha in je bil jezen sam nase.

»Najbolj žalosten in tih je bil naš. Drugi so peli in vriskali. Blaž mi še besedice ni mogel reči, ko je šel v vagon. Kar skrilo se je in nič več se ni prikazal. Oh, boš videl, da to pomeni nesrečo.«

Franca je glasno ihtela, France je drgnil z roko po toporišču sekire, ki jo je držal na levici, kakor bi jo pestoval, in mrmral: »Oh, no! Bo že! Hudo je!«

Franca si je spet otrla lice z robcem, ki je bil ves moker od solza.

»Z Bogom, France! Prosi Lojzo, naj moli zanj. Ona je tako pobožna in molitvena.«

»Bom prosil. Lojza je zares pobožna. Saj bom jaz tudi molil, vsi moramo moliti zanje.«

France je bolj jecljal nego govoril. Silno neljubo mu je bilo, da se je Franca tako naglo poslovila. Sicer ni čisto nič vedel, kaj bi ji rekel in kako bi jo tolažil. Zdelo se mu je, da bi ne vedel in ne znal drugega storiti, kakor da bi jo dvignil na svoje orjaške roke, kakor Janezka, če je jokal, in bi jo tešil. Nezavestno je stopil par korakov ob njej in besedoval:

»Le nič se ne boj zaradi dela. Vse vam bom podelal. Nič me ne skrbi. Pogledaj!«

Hotel je reči, pogledaj, kak hrust sem, pa ni rekel. Le z močnimi, težkimi rokami je stiskal toporišče.

»Z Bogom!« je ponovila Franca in ga pogledala, ko je zvijala mokri robec. »Te bomo že prosili, ko bo treba.«

»Nič — prosili,« je hitel France in ni mogel ostati za njo. »Saj imam oči, da bom videl. Le zanesi se name.«

»Poldne zvonil!« je rekla Franca, ko se je oglasil tenki glas zvona sv. Marjete, se ustavila, prekrizala in začela moliti.

»Pozna sem,« je rekla po molitvi in pospešila korake.

France je obstal na mestu, držeč klobuk vrhu toporišča, ki ga je bil postavil med molitvijo na tla. Gledal je za Franco in kar misliti ni mogel, da je to žena, da je mati šesterih otrok.

»Tole je pravzaprav vse, če ima človeka kdo zares rad na svetu. Če tega ni, čemu ti njive in hiša in gozd. Nerodno motovilo si in odveč sebi in vsem. — Oh, ko bi za mano kdo takole jokal, kot za Blažem joka Franca — o — sesekati se dam na kosce od Turkov in Srbov in Rusov in od vseh sovražnikov in v obraz bi se jim smejal.«

Preden je Franca krenila navzdol proti domu, se je skrivaj ozrla nazaj.

»Moj Bog, kako me gleda,« jo je spreletelo, ko ga je videla, da je stal golorok in močan sredi poti in nepremično zrl za njo. V njenem srcu se je hotelo dvigniti nekaj, kakor lepi spomini, ki se jih vsa žalostna ni razveselila.

France pa je opazil njeno kretnjo in ji je bil hvaležen zanjo.

(Dalje.)

STANKO MAJCEN: HČI.

Sedeli smo na klopi ob steni, tiščali premočene čevlje v žerjavico in si meli premrle roke v plamenu. Ivje na suknji se je jelo taliti in se je v težkih, temnih kapljah odcejalo od robov. Pod petami so narasčale ogromne črne luže.

»Odložite suknje, sezujte čevlje, tako se vam nič ne posuši!«

»Ne moremo, moramo dalje.«

»Kdaj že greste?«

»Mogoče danes, mogoče jutri, mogoče čez pol ure . . . nič ne vemo.«

Starec je vzdihnil. Ozrl se je na svete podobne, po vrsti in po redu viseče tik pod stropom, in se prekrižal.

»Vojska je vojska. Nič ne vemo, ne dneva, ne ure. Pride ukaz in moramo iti. Ali si bil dvajset ali trideset let ali celo z mladega v enem in istem kraju — če pride ukaz, moraš iti. Gorko je za silo, stene drže in ne puščajo vetra, tudi slame je še ostalo nekaj snopov, za streho skritih — nočiti bi se dalo tako ali tako: moraš vstati in iti.

Nekaka babilonska zmešnjava se mi zdi vsa vojska. Ljudje nič več ne vedo, kako gre rod in pokoljenje, ne spoznajo se več ne po obrazu, ne po besedi. Strmijo drug v drugega kakor v tujce in se pehajo. Pehajo se za kruh, za voz, za cesto, za most . . . Oče v nebesih, odkod se jih je natrla tolika množica! Natrpa se jih od kdovekod na velike ceste toliko, da se je resnično treba rvati za kolovoz. In sprevod je nedogleden. Izza obzorja se dviguje, pada za obzorje. Grozno, grozno, ljudstva se selijo in narodi nimajo več miru . . .

Svojo hčer sem izgubil ob tej priliki. Stali smo pred Lvovskim mostom voz pri vozu, naloženi in napreženi, ko so nas zajele tuje čete. Jaz sem iz srede kolone pognal konje, da so švignili plameni izpod podkev in mi je do malega vse popadlo z voza. Ko sem se ozrl, je ni bilo več. Ostala je s svojim vozom zadaj, pred mostom, v gneči, in ni mogla za menoj. Konji, nasajeni na ojesa, kolesa zavožena v kolesa, jok in vpitje ljudi in otrok — vse je ostalo v prahu za menoj. Šele ko sem se ustavil, sem zapazil, da imam njenega otroka na svojem vozu. Vzel sem ji ga bil z naročja in ga posadil poleg sebe, da bi hitreje prišla naprej. Zdaj mi je žal, da ji ga nisem pustil. Pomislite, otrok je star tri leta, tudi ona je stara šele dvajset let in še nista bila narazen. Da, žal

mi je, da ji ga nisem pustil . . . Ona je plavih las, tudi on je plavih las, ona ima temne oči, tudi on ima temne oči . . . Škoda, škoda . . .

Da, kakor vesoljni potop je ta vojska. Kar se reši iz nje, se reši po naključju, nevedoma. V tisti zmedi bi bil prav tako lahko stisnil pod pazduho vrečo ovsa. Vrečo ovsa bi bil postavil, na prag. Pa je bil njen otrok, njen triletni, zagrabljeni otrok.

Kadar bo konec, bomo šli in se bomo klicali po vsem svetu. Svoje otroke bomo iskali po mestih in vaseh čisto tujih dežela, tuj jezik govorečih, neznanih nam ko pekel ali nebesa. Romali bomo po cestah, do dna izvoženih, ob jarkih, polnih kužne mrhovine, in bomo klicali. Na pogoriščih se bomo ustavljali in klicali. Tuje hiše, tuja vrata bomo odpirali, iskali po vseh izbah, na slami in pod hlevom in bomo klicali: Kje si, oglasi se, preljuba naša hči . . .«

Starec se je razvnel do ognja. Oči so mu plamenele kakor bakle, brezzoba usta so zastala v gibu govora kakor okamenela. Zunaj je zavil veter z visokim glasom in stresel duri. Ogromno poleno, že davno stlelo, se je zrušilo na ognjišču in puhnilo nov val gorkote v izbo.

Starec je naložil tresk, sédel bliže k ognju in se zamislil v žolte plamene svežega lesa.

V kotu pod svetimi podobami je sedelo dekle v ovčjem, na prsih prevezanem kožuhu, kratkega rdečega krila in visokih svetlih škornjev, ter slone stražilo spanje triletnemu. V zaboju, zibki podobnem, je spal otrok na snopu slame, v belo koco odet do vratu. Dekle mu je desnico ovilo krog vratu, z levico mu je gladilo koco čez noge.

»Ali spi?«

»Spal je, a zdaj se je zbudil. Vedno se zbudi, kadar veter strese duri. Strašne noči so zdaj zunaj . . .«

»Ta hiša ni vaša?«

»Ni.«

»Nočujete v njej kakor mi, mimogrede?«

Prikimala je.

»Čakate na sestro?«

»Ne pride. Bog je ž njo, zato ne pride. Veste, to je tako: Mogoče je trideset milj do tja, mogoče troje. Pa če bi jih bilo šestdeset — če bi mogla, bi prišla. Tako pa jih ni ne šestdeset, ne trideset, ampak koj ena sama in ne pride. Ljudje se ne poznajo več, zmešali so se rodovi, jaz mislim, da je umrla.«

»Ali je toliko nesreč na cesti?«

»Vi ne razumete. Enemu je usojeno tako, drugemu drugače. Voz se tišči voza, ročica seže v ročico, saj se ni mogoče nikamor premakniti. Odzadaj priganjajo, vedno novi vozovi rijejo v gnečo, ki trda in trepetajoča stoji kakor pribita. Ne morete nikamor, ne na levo, ne na desno. Živina pada, ojesa pokajo, jok ljudi se meša v hreščanje tročih se koles. Še s ceste ne morete, da bi jo peš ubrali, kamor bi hoteli, ker je vse zastavljeno. In redki mostovi drže čez široke reke. Ni in ni mogoče. Jaz mislim, da je umrla. In sem še rekla: Pusti ji ga, naj ga ima pri sebi na vozu. Rajša bo vozila in ne bo tolike zmešnjave. Nič — vzela ji je, ker se je zdel močnejši, starec, kakršen je, njo pa je pustil odzadaj. Ženska ne more pogaziti ljudi, da bi prišla za otrokom.«

»Teško je, tudi bi bilo težko, najti pot...«

Dekle je streslo z glavo in si dvignilo otroka v naročje. Koca ga je bila pregrela tako, da so mu roke živo rdele in so izpod dolgih, na koncih privihanih vek strmele oči kakor dvoje žarkih, svetlih zvezd.

»Ali se bo igral? Ná —« Dala mu je igračo v roko in se preko njegove glave ozrla na nas.

»Ne, to ni tako, to ni tako. Pot se še najde, saj ni daleč, ena milja. Pa če je umrla, ne more. Na vozu je umrla, na tistem svojem vozu sredi stiske, ko je spoznala, da ne gre naprej. Dvajset ur so še čakali pred mostom, pravijo. Vam se zdi, da to ni potreba. Umreti se dá, kadar člo-

veku hišo zažgo nad glavo, kadar mu živino pokoljejo, kadar ugleda zemljo, ki mu je rodila, izprevrženo v utrdbe. Toda pogledajte te lase.«

Vzela je otroku igračo iz roke in nam jo pokazala. Bil je koder rdečepлавih las, blesteč kakor svila, dehteč kakor svež gorek vosek.

»To so njeni lasje, dala mu jih je za spomin že dolgo prej. In zdaj pogledajte njegove: njegovi so ravno taki. Dolgo časa so bili temnejši, zamolklejši, brez bleska. Zdaj smo tri mesece narazen in pred štirinajstimi dnevi so se mu naenkrat začeli spreminjati. Začeli so blesteti, dobivati tisti rdečkasti ogenj, ki ga imajo njeni lasje in ki ga vidite, če jih pogledate stran od svetlobe.«

Postavila si ga je na kolena, mu spretno splela koder v lase in mu dvignila glavo v luč.

»Ali ne —? Kje imaš igračo?«

Otrok se je nasmehnil in si segel v kipeče, z vratu na rame prelivajoče se valovje kodrov, živo in svetlo tako, kot da se je vnelo v solncu.

»Ali ne —?«

Posadila si ga je zopet v naročje in vprašala, ne da bi dvignila oči:

»In vi še vedno ne verjamete, da je umrla?«

Treske so bile dogorele, pod pepelom je tlela bleda žerjavica. Starec se je bil stisnil čisto v kot za ogenj in zaspal. Prsti rok, v naročju sklenjenih, so mu neprestano igrali. Včasih je dvignil glavo in zaklical kakor iz daljnih globokih sanj, tenko kakor otrok: »Kje si, ogласi se, preljuba naša hči!« a je takoj zopet zaspal.

CHYROW.

Tri zarje zelene skoz bukov gozd,
prelepo si žvižga kos in drozd,
prečisto se sveti rosa na skorji:
tako so korakali v boj matadorji.

Tri rane globoko, tri smehe široko,
še hitro najmlajši skrivaj je zajokal,
ves svet zabrnal je pod vlak in korak:
in prvi je škropnil prah in oblak...

POLNOČNA.

Vedno pod oknom poje studenec,
prelivajoč se iz mraka v mrak,
kri kljuje ob bele stene senec,
v globino se ruši dvostročni trak.

Ne morem izreči, kar blede gasne
v prozorno prostornost noči,
le senca, le črta misli jasne —
in roka omahne v vesoljni sij.

Stanko Majcen.

PESMI.

I. Nebo je modro božje okó
in solnce je zlata zenica:
odtisi večnosti gredo skozi njó,
in smo mi in je vse,
ki živi še onstranstvo in zase ne ve.

II. Enkrat bi moral slišati
zvezdo ob zvezdo zlató zazveneti
in videti sladke ognje
svetov cveteti —

pa bi rekel: vredno je na zemlji živeti!

III. Večnost, pesem pesmi;
drhteli
bomo, živa misel, in jo bomo peli
v eni besedi: Gospod! — —

Velika, velika je naša pot.

Joža Lovrenčič.

MODERNA SKRIVNOST.

»Naš čas je laž!«
vsak modrec v dnevnik svoj si piše.
»Resnica!« stavi sebi za parolo
in je vesel ob misli, da s tem svojo krivdo briše.
In cel svetnik sam sebi se že zdi,
ko v svoji tenkovestnosti podvomi,
če pravzaprav sam sebi govori
resnico ali se na skrivnem laže.

Jože Plot.

ČLOVEK.

Visoko, visoko so zvezde nocoj,
kot bi se v zlatu kopale, so svetle;
nizko, nizko so moje misli nocoj,
mrežasto so do peklà se spletle.

Zvezda milosti bi se morala vtrniti
in vanje pasti,
razžgati jih in razbeliti
in videl bi jih do nebá, do nebá rasti.

Joža Lovrenčič.

VOJNA: ČRNE VASI.

Črni so zidovi, tramovi in veje dreves,
sivo, skoraj črno je nebo.
Črne so rane v mesu teles,
črni vrani žró, žró.

Crne so misli v dnu src zakópane,
ljubezni oropane.

France Bevč.

IVAN CANKAR: ČRNI PIRUH.

Bil je človek, ki je vedel, da je gnusno bolan, pa je skrival to svojo bolezen. Navidez je bil prijeten, glasen, vesel, oči so pričale o bogatem zdravju. Tako je stopil pred svoje tovariše kakor pred lažnjivo ogledalo; zanj, ki je vedel strašno resnico, je bil njih zvonki pozdrav zasmeh in žalitev; in zato jih je sovražil vse do zadnjega. Svojemu sovraštvu pa je stregel na tak način, kakor je bilo njegovi boleznici prav in primerno.

Znano mu je bilo, kakor nam je znano vsem, da je marca meseca nastožaj odprto vsako srce. To je mesec pomaranč in piruhov. Takrat stoji človek na pragu svoje hiše in vabi vsako dušo, pošteno in nepošteno. Ne vpraša nikogar, kakšnega rodú da je, odkod in kam. Kolač je narezan, s cukrom potresen, gnjat je na mizi, hren tudi.

Tak slovesen čas si je bil izbral človek, o katerem pišem. Hodil je od hiše do hiše, pridno je pozdravljali, dajal je, kakor so mu dajali. Z rdečimi piruhi si je basal suknjo, delil je črne.

Soseda je spreletelo mrzlo in čudno.

»Odkod ta črni piruh?«

»Iz tinte, sosed, iz tinte!«

Oba sta se zasmejala, smeh pa ni bil čisto nič prijazen. Ta je vedel, da je dal satana, oni je slutil, da je groza na pragu.

Sovraštvu bi se ne spodobilo, da bi brez prebiranja brizgalo kar na vse strani. Oči ima, da vidi, kam udari. Tako si je bil človek izbistril prav posebno vrsto radosti. Kaj bi zaleglo, če bi nosil svoje črne piruhe tujim ljudem, močnim in preudarnim, ki bi nazadnje celó uganili, da je smrt pod lupino? Nosil jih je nebojencem.

Preden je prestopil prag, si je ogledal hišo. Ker hiša je gospodarjeva podoba. Če je videl, da je grlica res takšna, kakor se razodeva, je potrkal. Zmotil se je malokdaj. Ponavadi so ga pozdravile zaupljive oči, zvezde nebeške.

»Ná, duša, zaradi ljubezni!«

Vzel je nebojčenec, joj mu!

Komaj se je dotaknil same lupine črnege piruha, je segla bolezen v prste, je šla hitro dalje do srca. To srce nebojčencev je tako ustvarjeno, da je zmerom lačno in žejno, da hoče biti zvrha polno, čeprav bolečine in bridkosti. Kdor je rojen, da nese križ na Golgato, bi ga sam poiskal, če bi mu ga ne dali. Taka srca si je bolnik izbiral, da je z njimi delil svoje črno bogastvo. Gledal

je natanko in skrbljivo, kako jim plahnejo lica, ugašajo oči. Ker človek je vesel, kadar vidi, da v svoji sramoti ni sam.

Kolikor pa je bil razumen in kočljiv, je na neko važno stvar prav čisto pozabil. Na to namreč, da se je bil združil v bratstvo z vsemi tistimi, ki so jedli in pili od njegove boleznici. V krvno bratstvo, ki se mu ne dá odreči ne pred Bogom, ne pred ljudmi. Spočetka mu je bilo zares prijetno, ko je videl svojih črnih piruhov črno zalego, ali kmalu mu je bilo sitno, sčasoma že zoprno, nazadnje pa ga je bilo strah.

Stopil je pred duri svoje samotne izbe, odklenil je. Izba je bila polna. Sedeli so na stolih, na zofi, celó na postelji. Še izza peči, še s stropa so strmeli nanj. Sami blede obrazi, splahneli, votlogledi, razgrizeni od bolečine. Pozdravljali so ga, smehljali so se mu nagnusno, vlačuško, silili so mu v lica s spolzkimi rokami. Branil se je, ni se mogel ubraniti. »Saj si nas klical, saj si nas vabil, saj smo tvoji! Svojo kri si nam bil dal, to sladko, zakaj te je strah?«

Te bele roke, tenke! Na vsaki dlani se rahlo trese črn piruh.

Na polje svobodno! Béži!

Gre; in vsi gredo z njim. Oklepajo se ga pod pazduho. Ozre se plah na to, ozre na ono stran: »Kako ves si naš! Kako smo vsi tvoji! Ali se spomniš, še spomniš na tiste besede, ki so šle gladko kakor voda po žlebu? Daj, še jih reci!« — Jezik je trd in suh.

»Ali se spomniš, še spomniš na tisti poljub? Daj, poljubi še!« — Ustna so vroča in razpokana.

Najbolj čudno ob vsej tej stvari je, da je človek kljub vsem neprilikam še nadalje trosil svoje nagnusne piruhe. Bil je kvartopirec, ki igra, ker izgublja. Vedel je natanko, da vabi strahove; toda vabil je. Razločno je občutil, da daje svojo kri; dajal je. Ni mu bilo zakrito, da lije strup v široki strugi nazaj; še je točil. Iz enega piruha jih je bilo devet, iz devetih devetdeset. Nazadnje se je v svojih bolnih zmotah tako daleč izpozabil, da ni več natanko gledal na vrata, kamor je potrkal. Bil je berač, ki stopi čez prag iz gole navade, čeprav ni lačen, ne žejen. Tako se mu je primerilo, da je šel od hiše v grdi sramoti: »Sam požri ta svoj črni piruh!«

Ali vse to bi še nekako bilo, če bi na dnu srca ne kljuvalo tisto tenko kladevce, ki mu pra-

vijo kesanje. Skoraj nerazumljivo je, res pa je vendar: človek je grešil zaradi kesanja. Še bolj nerazumljivo pa je, da se je tega kesanja bal ter si ga hkrati želel; in da je s strašno, brezdanjega trpljenja polno ljubeznijo ljubil vse, ki jih je žalil. Dal je črni piruh, dal ga njej, zaupljivi, sinjeoki: »Ná, zaradi ljubezni!« Dal ji strup. In že v samem tistem trenutku, ob zasmehu in zloradosti, se mu

je paralo srce: »Ne pričaj, mila, pred Bogom zoper mene!«

— — — — —
Kaj bi še nadalje govoril! Strahota je brez primere, da človek ni človek, temveč novelist, bitje, ki je s tinto zastrupljeno. Strahota je, da mora napisati par lepih stavkov, namesto da bi na ves glas zakričal od žalosti in sramú!

NARTE VELIKONJA: NA MORJU.

(Dalje.)

Ob štirih zjutraj je kapitan že stopal po krovu gorindol in si neprestano žvižgal. Mornarji so se budili, premotrili smer vetra in začeli dvigati jadra. Andrej je hotel po Žina na breg, pa ga je našel v čolnu. Šla sta po mrežo.

»Naj si gre sam!« je zagnal Žino in mislil kapitana. Vendar je zaveslal, da se mu je stropa utrgala.

Kapitanu ni bilo nič povolji. Ko so razpeli jadra, mu je bilo prvo prenizko, drugo previsoko, vrvi niso bile dovolj trdno pritrjene, platno premalo napeto. Viko se mu je boječe umikal, Rok je temno gledal, le Perin si ni pustil vzeti dobre volje. Spravljal je v kolobar vrv in pel:

»Što ti, momče, na moj prozor kucaš? . . .«

Selda se je bila umaknila s krova, bolela jo je glava, v udih ji je ležala utrujenost. V čudni omotici je spet ležala na svojem pogradu, bila je spet sama, sama. Zdelo se ji je, da ji nekdo nekaj kratí, kar je nujno njeno.

»Okó morske zvezde« je že plulo počasi iz zatišja, ko sta se Andrej in Žino vrnila. Solnce je žarelo z jutranjo svetlobo, ki se je vpijala v kožo, ob bregu je bilo morje polno barv, preli-vajočih se iz modrega v zeleno.

V mrežo se je bila vlovila hobotnica. Kot bi se osem modrasov motalo z glavami skupaj, se je premetavala sluzasta kepa na krovu. Andrej je dvigal bose nože in se muzal, kadar ga je oplazila žival. Viko se mu je skušal smejati, a se je takoj zopet zamislil na morje, na ožarjene skale, ki so se blestele v daljavi, in na Seldo. Solnce je prijetno vplivalo nanj, dobrodejna toplota se mu je razlila po telesu, napil se je vode in nato zadremal.

Žino je šel mimo njega proti krmilu in se obrnil, kot bi ga pičil gad: na krmu je sedel Rok. Kapitana ni bilo videti. Tudi Hrvat ga je bil po-

zorno pogledal in v njegovih očeh se je zabliskalo. Premaknil se je in zamrmral za njim:

»Le izogiblji se!«

»Kje je bil, da se ga ne spominjam?!« se je vpraševal Žino. »Če sem se otresel Nikice, se tudi tebe,« si je govoril in tipal v žepu ostro, malo zakrivljeno britev.

Ladja se je začela močno zibati, parkrat je ostro zažvižgalo v jadrnih, za njo se je poganjala šestorica galebov.

Kapitan je bil nataknen. Okoli osme ure je zajtrkoval; velik kos slanine in kruha je zalil s črnim vinom in zraven nekaj tuhtal.

Samo Perin in Andrej sta se razgovarjala na krovu. Andrej je nataknil hobotnico na desko, ji razprezal stezalke in jo sušil na solncu. Jadrnica je krepko delila valove in Perin je menil, da doseže še pred nočjo Kvarner.

»Če nas mistral popoldne ne obrne,« je dejal Andrej.

Jadra so bila polna kot napihnjena lica debelušnih otrok. Vrvi so brnele in pele, sunki vetra so večkrat zatemnili morje in okrog in okrog valov so skakali in sikali mokri jezički. Zdaj pa zdaj je kljun prerezal in razbil razpenjen val; »Okó morske zvezde« je skakalo, kot bi se poganjal mlad pes čez razorano njivo. V jadrnikih je škripalo, burja je hladila vročino, morje je burkalo in šumelo.

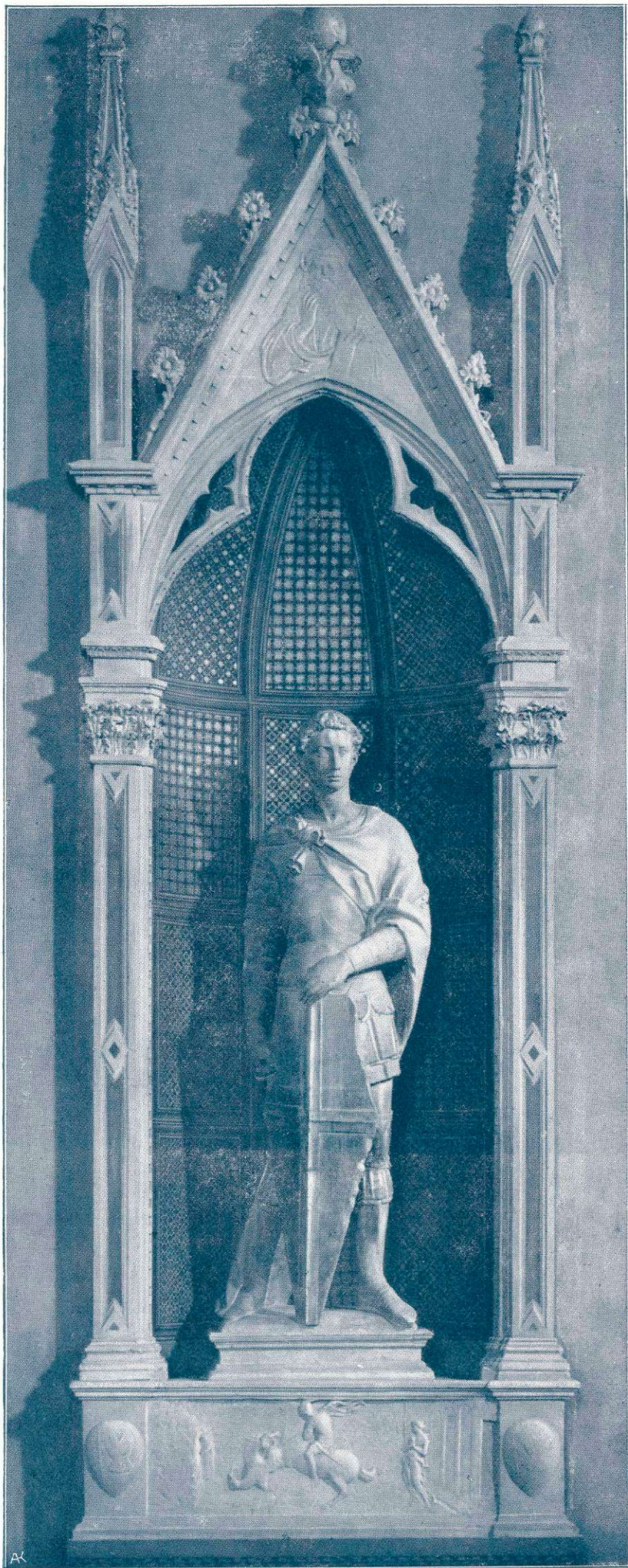
»Danes Viko vedno spi!« je rekel Andrej in požgečkal fanta s slamo pod nosom. »No — ahči! — Bog pomagaj!« je rekel Perin, ko je videl, da se mu hoče kihiniti. Viko se je nevoljen obrnil na drugo stran in se pokrill čez glavo.

»Še Žino smrči! — Perbako, ali ga je Rok snoči! Ves razpraskan je.«

»Zakaj sta se vendar?«

»Kako bi povedal? — Vidiš: če uloviš ribo in ti jo pes sne, ga samo pretepeš; če človek

Donatello: Sv. Juri. (Firenze; Museo Nazionale.)

pride v hišo in ti vrne za dobroto slabo, ga ubiješ, a?»

»Jaz te ne razmem; pa meni se zdi, da bi ga ne.«

»Vprašaj Roka!«

Rok je čmerno sedel pri krmilu in mislil svoje misli. Andrej se ga ni upal motiti, segel je rajši po zelenki in pil v globokih požirkih. »Že radi vina sem vesel, da nisem riba,« je menil. Ko se je oddahnil in obrisal, je nadaljeval:

»Naj se tepeta; mar sta mi toliko kot vrabec na rovinjskem zvoniku. — Viko, ali boš pil?« je vprašal, ko se je fant zganel in pogledal izpod vreče.

»Viko je menda žalosten!« je dejal Perin.

»Vse je kilavo. In pa tak lep dan in lep veter je danes. — Kakor hočeš, če ne maraš,« je rekel Andrej nekoliko užaljen, ker Viko ni segel po zelenki. »Lahko ga shranim tudi sam.«

»In boš pijan . . .« je rekel Perin potih. »Če te kapitan zasači, da si danes pijan, bo zapihal široko in ne mistral. Že zjutraj se je pripravljaj, kakor bi grizel polže z lupino vred.«

Kapitan je ravno tačas zaprl krivač, se ozrl na Seldo in videl, da si stiska čelo.

»Ali ne boš jedla?«

Selda je zmajala z glavo, da ne bo.

»Potemtakem si bolna.«

Deklica je rekla, da jo tišči in kljuje v sencih.

»To je še od včeraj,« je dejal. Po preteku debele minute se je žvižgaje dvignil.

»Čakaj, fant!«

Odšel je, napravil par korakov po krovu, se ozrl na jadra, ogledal vrvi in droge, ogledal nebo za seboj in pred seboj, dve jadrnici daleč na levi in eno z rjavimi jadrni na desni. Visoko v zraku so krožili galebi; ko se je ptič obrnil, so se za-blestele peruti kakor zlata luska. Kapitan si je vse to ogledal dvakrat, in ko je tretjič krožil njegov pogled okoli, je poklical:

»Žino!«

Iz začetka ni bilo odgovora; Žino je smrčal.

»Žino!« je zazvenel kapitanov glas v drugič. Mornar je planil na roke in se obrisal.

»Kaj?«

Ni se še dobro zavedel, ko je videl pred seboj kapitanov namrščeni obraz in njegovo temno nabrano čelo. Stal je tik njega. Žinu se je bleščalo solnce, zasenčil si je čelo z roko in zazijal.

»Kaj?« je ponovil.

»Nič kaj! Ostani na mestu. Koliko plače ti še gre?«

»Saj ne rabim, do Trsta mi je ni treba.«

»Kaj do Trsta! — Koliko, to povej!«

Kapitan je vedno bolj mrščil obrvi. Strogi glas je vplival na mornarje kakor iskra. Andrej je skrivaj potlačil zelenko med sode in se obrisal po vsem obrazu, v strahu, da je ostal kje sled vina. »Ali se pozna?« je vprašal Perina. Ta se je ozrl in rekel: »Bodi vendar tiho!«

»Mislim . . .« je rekel Žino. »Saj sami bolje veste, koliko mi gre.«

»Nič ne vem,« je dejal kapitan osorno.

»Mislim, da bo še trideset kron.«

»Tukaj!« vzela je listnico mu pomolil tri desetkronske bankovce in priložil še enega. »To je za vožnjo z Lošinja!«

Žino je osupnil:

»Kako z Lošinja?«

»Tam izstopiš in se ne vkrcaš več na mojo barko. Ali razumeš?« Zadnje besede je kapitan izgovoril že malo razjarjen, vendar se je Žino ojunačil in dejal:

»Kapitan, rad bi vedel za vzrok.«

»Tako?! Ti bi rad vedel za vzrok?«

»Kapitan,« se je osmelil. »Vsakdo ima pravico vedeti za vzrok.«

»Vsakdo!« je ponovil za njim. »A ti, ti nimaš vzroka, ne pravice zalezovati Seldo. Zato se boš spravil z broda!« je zavpil nad njim in mu obrnil hrbet. »Iz tega vzroka, capito?!«

Žino je hotel malomarno skomizgniti z rameni, a ko je zagledal Roka in Perina in Andreja, je v njem zavrelo. »Ne, ne pojdem!« je zmečkal bankovce v pesti, »in če pojdem, pojedete vsi.«

Ko je Selda slišala očeta, jo je oblila rdečica. »Zakaj vse pripoveduje?« je menila trmasto. »In vsem . . .«

Viko je široko razprl oči, čutil, da mu mraz polzi po hrbtu.

»Tako je torej stvar — in jaz, jaz sem tudi lazil za njo,« mu je zvenelo v ušesih. »Zdaj sem jaz na vrsti.«

Kapitan je stopil k Viku.

»Viko ravnotako! Mislil sem, da se ti lahko zaupa. Na!« Vrgel mu je par bankovcev pred noge. »Tako, zdaj bo red.«

Viko ni pobral denarja; strmela je za kapitanom, ki je izginil skozi lino. Strah in ljubosumnost sta se mu zajedla v srce.

Pred kapitana pa je stopila Selda in zajokala; njeno lice je žarelo v strašni vročici:

»Ne, oče, ne!«

»Kaj, ne?«

»Oče, Vika ne!«

»Otročarije!« se je otresel. »Zdaj mi začni še ti!«

IV.

Kapitan je stal na krovu in zamišljeno zrl predse.

»Pa pojdem še jaz!« mu je rekla hči, ko je šel od nje. Ta grožnja ga je iznenadila. Da bi si upala, na to ni še nikdar pomislil. Odkar je bil vdovec, sta bila hči in jadrnica edino njegovo veselje. Sredi morja, na svojem brodu je bil zadovoljen v zavesti, da ima vse s seboj. Nikdar si ni mogel predstavljati, da bi bilo kdaj drugače; ko je Selda imela drugačno misel nego sam, ga je neprijetno zadelo. Bil je izmed tistih, pri katerih ne veljajo lastni pametni razlogi, ne pomagajo ugovori. Selda mu je stregla, vdano stregla kakor poslušni otroci; zato je tudi sam bil ž njo kot z otrokom in je bil prepričan, da je deklica na brodu zadovoljna; tem bolj ga je njeno kljubovanje presenetilo. Vendar je odločil: »Kar sem rekel, sem rekel.« Če je mornar odšel, je najel drugega, najel, ker ga je rabil; da bi pri tem gojil kakšno izjemno čuvstvo, se ni zavedal. Kakšno je življenje na brodu, se ni vprašal nikoli; rajši je bil na morju nego na suhem, to je bilo jedro vsega. A v hipu, ko je bila Selda središče življenja na barki, je zadel na odpor. To ga je dražilo. Vsa nevolja in jeza se je obrnila na Vika in Žina. »Kanalji,« je stisnil pest, »drevi se ne poznamo več.«

Morje se je svetlikalo, da je blesk bodel v oči. Ribiški čolni so križali morje in pluli proti Pagu. Mogočen parnik se je blestel pred njimi in za njim se je zbiral na obzorju meglen dim. —

Ko jo je oče zapustil, je Seldo navdala nova misel. Obrisala si je oči in trmasto začela šivati črno mornarsko srajco. Na Vika je mislila in šivala in šivala. Ko je utrgala nit in končala, je pogledala skozi lino in stopila k njemu. Sedel je zamišljen na svojem pogradu in strmел v denar na dlani. Selda je položila srajco predenj in dejala:

»To je tvoje. Zašila sem.«

Viko se je plaho ozrl, zardel in ni nič rekel. Pri srcu mu je bilo nerodno. Tudi Selda je molčala in čakala. Ker le ni bilo besede iz njegovih ust, je rekla:

»Viko, v Lošinju ne pojdeš dol!«

»Kdo pravi?« je rekel in v očeh mu je zaigralo veselo upanje.

»Očeta poprosiva.«

Na te besede je fant zlezal vase. Kapitana se je bal, njegove sršeče obrvi so ga zmerom spremljale. Ta neprijetni občutek se mu je vedno bolj zajedal v srce in se mu razlival po žilah kot lug. Zdelo se mu je, da ga kapitan še vedno drži

in mu vpije v uho: »Prokleti fant! — Mislil sem, da se ti lahko zaupa!« — Očitek, da je zlorabil zaupanje, ga je bolj pekel kot vse drugo.

Selda ga je nekaj časa gledala; ker je le zamišljeno zrl v tla, je vprašala:

»Ali poprosiva?«

Viko je zmajal z glavo in se ji ni upal pogledati v obraz ter je trdovratno molčal.

»Zakaj ne?«

»Zato . . . ko ne pomaga . . .«

»Poskusiva oba.«

»Kaj ni dovolj, če prosiš sama?«

»Jaz sem že in . . .«

» . . . in ni pomagalo . . .« je naglo pristavil. »Saj sam dobro vem, čisto dobro vem, da moram proč.« Govoril je z glasom, kot bi se hotel jokati.

»Če pojdeš, grem s teboj!« je rekla trdo.

»Kaj? — kako misliš? In oče?«

Selda je vprašanje napačno umela.

»Kaj bo z očetom? Naj te obdrži!« je menila trmasto. »Kar k njemu pojdiva!«

Viko je ostal na mestu. Že je hotel vstati, potem se je zopet premislil in rekel:

»Ne pojdem. Bilo bi zastonj.«

»Potemtakem me nimaš rad, tak si kakor žino! Vsi ste enaki!«

Viko je razprl oči.

»Kako si upaš! — Glej,« je dokazoval z jokajočim glasom. »Glej, nič nama ne pomaga. Kaj nama pomaga, četudi te imam rad? Ali ni boljše, če pozabiva? Ti nimaš nič, jaz nič; z menoj ne smeš. Kaj bi rekli ljudje in, in kam bi šla?«

»Tako nisem mislila. Ti nisi fant!« je vzkliknila. »Ti nisi fant. Če bi me imel rad, bi govoril drugače, vse drugače. Tako pa . . . o, saj nisi fant.«

Obrnila se je, da bi zadušila jok in skrila solze. »Saj nisi fant!« je stisnila skozi zobe in naglo odšla.

Viko je gledal za njo kakor okamenel. Ko je doznal pomen njenih besed, se je naslonil na pograd in mrmral predse s trpečim izrazom na licu: »Če ne smem, ne smem. To ne gre. Konca bi ne imelo, nobenega pravega konca bi ne imelo. Kapitan bi rohnел; bolje je tako, ko ni pravega konca.« Bojazen ga je tako stisnila, da se mu je zdelo vse nemogoče. »Lahko je biti fant kje drugje,« se je opravičeval, »lahko je biti, če ni takih razmer, če ni človek vezan na tuj groš in se mu ni treba bati zamere in nikoogar.«

Viko bi se bil rad razjokal. V srcu mu je bilo čuvstvo osirotelosti, bolesti in čudnega strahu. Kakor bi imel v krvi vlažno glino, se mu je zdelo, vse je bilo mrtvo; vedno bolj je lezel vase, vedno bolj postajal otopel in vdan v usodo.

Solnce je že peklo na krov, veter je polnil jadra in škripaje so se pripogibali jadrniki. »Oko morske zvezde« se je zaganjalo, da je pljuskala voda na krov, tuptam je brizgnil visok curek nazaj.

»Vrag!« je dejal Žino, ko ga je zmočilo v obraz. Vezal je na kljuno prtljago in se jezil, ker se mu je trgala vrstica. Znesel si je že vse skupaj ter mrmral: »Če pojdem, pojedete vsi!« V duhu je imel že načrt, ki ga je razmišljal v zlobnem veselju. »Vsi pojedete — mene ne boš sukal kakor paglavca, kapitan Ferjan, in pred vsemi, in pred vsemi, stavec!«

Sklonil se je niže na svojo culo in napravil zadnji voz; nato se je ozrl po ladji in zagledal Roka in kapitana na krmilu. Stisnil je ustnice, šel do Perina in Andreja in vprašal:

»Ali ne pljuska čez? Spredaj že poliva.«

»Pa se umakni,« je rekel Perin, ne da bi se ozrl.

»Saj se!« je zagodrnjal Žino.

V teh besedah je ležala ostra grožnja. Žino jo je rekel s takim poudarkom, da je Perin dvignil glavo in se začudeno ozrl za njim. Otrl si je pot in menil proti Andreju:

»Kaj vse naredi taka neumna neumnost. — Včeraj se je bahal in širokoustil, danes se pa obreža, kakor bi se mu godila obešena krivica. — Perbako, Andrej, dva snubača sta že potisnjena na suho; bratec, poskusi srečo še ti!«

Andrej je menil, da riba ni za suh potok in on ne za zakon. »Sicer pa — pusti, ko ni nič. Selde ne bo rinil kapitan v naročje prvemu, ki pride; deklica je redke ptič!«

Medtem je prevzel krmilo kapitan. Rok se je pretegnil, napel mišice in se ozrl po morju. Valovi so kipeli, burja se je zaletavala, kakor bi se opotekal pijanec čez kraške groblje. Nad jadrnico, nad valovi, nad širnim obzorjem je sijalo pekoče solnce. Roku se je lovilo v srjaco veter, na hrbtu mu je valovilo, kot bi nesel meh. Črni lasje so mu padali na čelo in oko mu je žarelo v pritajenem blesku. Na licu se mu je poznalo, da mu v srcu gloje moreča bolečina, ki mu ni dala miru. Mislil je na Žina, na pretep, na sestro in na kapitanov ukaz.

»Ne, ne boš ugledal Lošinja, bogme da ne. In če te ne bom mogel prej, te udušim tik pred pomolom,« si je dejal, ko je videl njegovo culo na brodu.

Tisti čas je bil Žino že na delu. Če bi kdo pozorno poslušal, bi slišal iz globokega ladijskega trebuha prasketajoč glas, ki ga ima sveder, kadar se zajeda v trdo hrastovino. »Rezk . . . škrc . . .

rezk . . . škrc,« se je glasilo, kot bi veverica gldala oreh, a brnenje vrvi in pljuskanje valov je vse to zadušilo.

»Rezk . . . škrc . . . rezk . . . škrc . . .«

Rok tega ni slišal in tudi Viko ne. Hrvat se je napotil skozi lino in se nemalo začudil, ko je zagledal Vika, vsega bledega in prepadenega. Pred njim je bila v prahu narisana z neokretnimi potezami barka in hiša.

»Poliva!« je dejal Rok. »Lino bo treba zapreti. Barka gre tako naglo, da pljuska morje na krov.«

Res so se čutili sunki; jadrnica je šla na konja, veter je ostro žvižgal v jadrnikih, ki so škripali in se tresli v zaslonih.

Rokove besede so Vinka presenetile; menceal je in menceal, pa ni našel prave besede.

»Ali nisi na krmilu? . . . Mislil sem, da si še tam. Ves si moker, kakor bi se snoči ne bil posušil.«

»O snoči — za snoči ga že splačam. Pa da boš ti moral proč, tega nisem mislil. Ali si Seldi kaj hotel?«

»Kako hotel?«

»Pravim, če si se ji zameril, ker je kapitan tako malobeseden. Danes bi samo žvižgal. Kaj si storil, da je tako zapihalo?«

Viko je gledal risbo na tleh in vzdihnil:

»Ko bi imel človek vsaj svojo barko in hišo, ali vsaj lastno barko!«

Rok je nategnil obraz.

»Kako prideš do tega? Dečko, s teboj ni vse po božjem. Odgovori, zakaj te je kapitan nagnal; kaj si storil?«

»Nič nisem storil!«

»A, vraga in nič! Potem bi se bil postavil, pa bi ne bil tako strahovito pomečkan, kakor bi te obešali.«

»Bal sem se.«

»Koga?«

»Kapitana! — Seldi sem povedal, da . . .« Kar nič mu ni hotela beseda iz ust.

» . . . da jo imaš rad, si ji povedal. Le govori; ali se morda bojiš tudi mene? — Kaj je rekla?«

»Nič!«

»Kako to?«

»Kapitan je slišal.«

»A tako!« se je zasmel Rok. »Ti, fant, si bil kuhan v borovi smoli, da se te tako drži. In zdaj ne veš, kako je s Seldo?«

»Pač, vem; zdaj pravi, naj prosim očeta, da ostanem. To je tako sitno; ko bi imel vsaj svojo lastno barko.«

Rok ga je stresel dobrodušno za ramo.

»Potem vriskaj, v vodo skakaj, pa se ne drži kakor boter-spokornik. Če je rekla: Poprosi! — poprosi, po kolenih pojdi do kapitana kakor romarji za odpustke. Ko bi imel barko, bi bilo dobro; če je ni, pa glej, da jo boš imel. Za tako dekle! Viko, ali ti ni nič zanjo?«

»Kako misliš?« je spravil Viko nekam plašno iz sebe in se nehote umikal Hrvat, ki je oblastno rastel pred njim.

»Če ti ni nič zanjo, pravim? Kakšen mornar si, dečko, ali se to pravi biti mornar? Če se za dekle ne potruđiš, za kaj se boš potrudil? Kaj pa misliš na morju, fant, če si tako boječ? Če bi imel barko, bi jo držal privezano v hlevu kakor osla, držal privezano v svojem zajčjem strahu, da se ne potopi.«

»Premlad sem . . . Ti bi že laže. — In take razmere . . .« je pristavil s čudnim vzdihom.

»Kakšne razmere?«

Rok se je razvnel in izgovarjal besede z vedno močnejšim poudarkom; zadnje vprašanje je skoraj zavpil.

»Takšne, sploh takšne.« Viko je iskal izraza in ponovil: »Takšne, kakor so.«

»Kakšne, fant?«

Viko je gledal z razprtimi očmi v Hrvata in rekel:

»Zmerom mora človek služiti.«

»Ta je dobra; šibe si vreden, čeravno si že velik. Zdaj vem, kaj ti je. Strah ti je v pete zlezl in misliš, da so razmere krive. Zakaj se sam ubijaš? Če zlezeš že vnaprej sam vsakemu pod noge, ti boječnost istrska, potem so razmere krive! In ti, ti hočeš na morje? — Kdo je to narisal, to tukaj?« je vprašal in pokazal z nogo na risbo.

»Jaz!«

»Vidiš, to te razodeva; ti boš barke risal, še zmerom samo risal, ko boš že ves siv. Če bi imel jadrnico, bi prej prosil dovoljenja, da smeš rabiti veter, ki je božji, in smeš gledati na zvezde, ki so božje. Nič, še prositi se boš bal, bogme, da se boš bal.«

Viko je ves potrj poslušal in se trudil, da bi doumel.

»Zakaj praviš to?«

»Zato, da bi ne bil zmerom tak, kakor si zdaj s kapitanom in Seldo. Kapitana je treba prositi, to se pravi: mrežo je treba vreči, če hočeš rib. Ti pa cincaš in cencaš: saj ne bo nič, saj vem, da bo zastonj, saj vem, da pride pliskavica, zato je najboljšje, če jo sušim v dimniku . . . Mene sploh

ne briga, ali imaš Seldo, ali je nimaš. Kaj bi mene brigalo? Tebe, fant, tebe pa je sveta škoda, če bi ti zmanjkalo poguma. Ali boš prosil ali ne boš?«

»Ko si ne upam . . .« je Viko slednjič trudoma in z muko priznal. »Ko si res ne upam in si ne . . .« Lice se mu je nabralo, kakor bi mu šlo na jok. »Kapitan je čuden.«

»In ima prav, sem že rekel; zakaj se obnašaš, kakor bi kradel. Ti si Aleš za pod stopnice, ne fant za barko in za morje. Res, žal mi je zate, ko si kakor vrtavka.«

Rok je mešal hrvaške besede med slovenske, se mučil z naglasom in mahal z desnico. Pot mu je stal na obrazu, da se je zdelo, kakor bi se mu bile razrasle bradavice kar v hipu po čelu, licu in nosu.

Na krovu je kapitan nekaj ukazoval, v jadrnico je bilo morje. Če bi kdo pritisnil uho na tram, bi slišal globoko pod seboj praskajoči glas, glas črva, kakor ga ima sveder, če vrta v trdo, okajeno in v katranu namočeno hrastovino.

»Rezk . . . škrk . . . rezk . . . škrk . . .«

Rok in Viko nista slišala ničesar. Viko je strmel v tla; pri srcu mu je bilo nerodno in tesno. »Saj bi šel,« si je mislil, »saj bi šel, če bi me ne zapodil.« Nabral je že besede v gladko vrsto, ki bi jih rekel, a je vzdihnil bolj samemu sebi kakor Roku:

»Kako bi me zapodil, ko nisem nič!«

»In ne boš nikoli nič; razlezel se boš, da te bo sama kaša. Če bi imel svojo ladjo na morju, bi še ribo prosil, naj se ogne. Glej, Žino je druge krvi; škoda, da je tak lump. On ni tako plašna priba, kakor si ti.«

Viku se je zdelo sitno, da sili Hrvat na tak način vanj. Ko mu je omenil Žina, se je vznemiril: »Ravno Žino je kriv, edino on je kriv vsega.« Spomnil se je prizora s kapitanom, tesno mu je bilo, ko je pomislil na Seldo. »Pa pojdem!« si je dejal. »Torej pojdem prosit.«

»Kam je šel Žino?« ga je vprašal Rok.

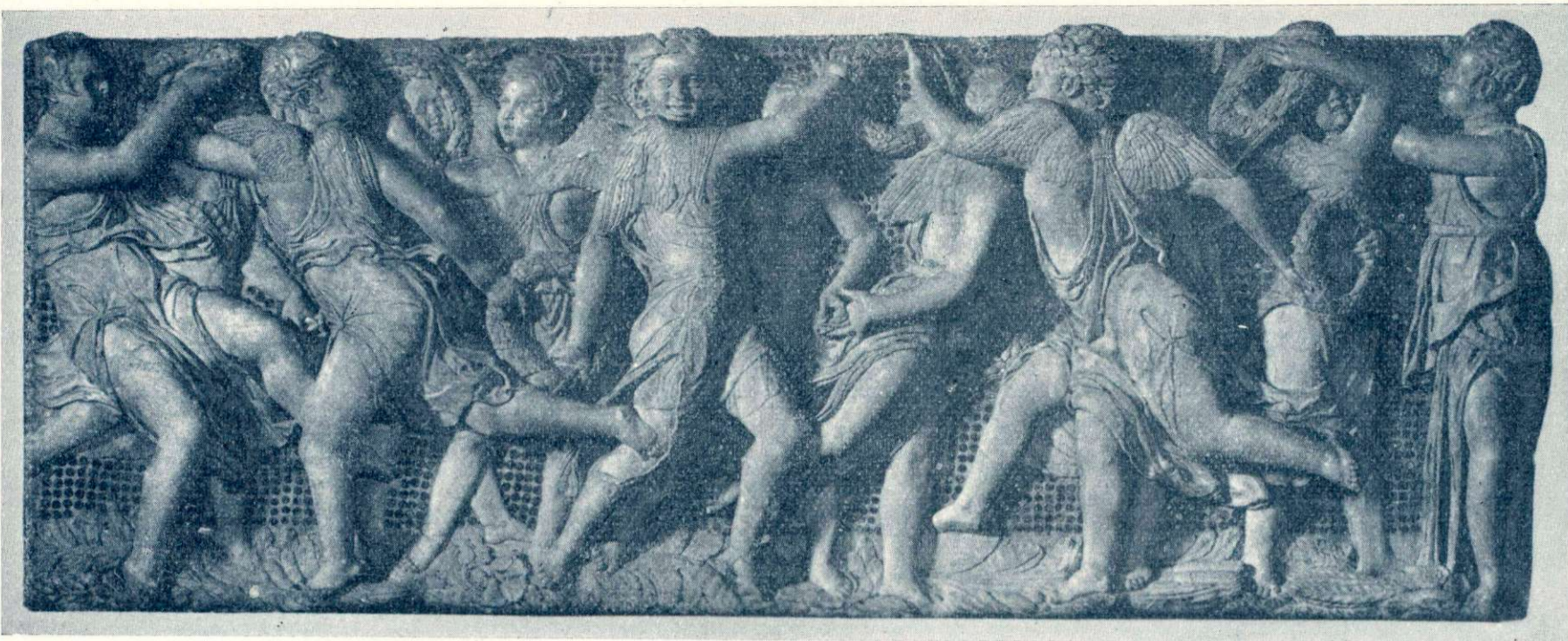
Viko je pokazal z roko navzdol. »Tam je imel nekaj opraviti med šaro.«

Če bi kdo pozorno poslušal, bi slišal med škripanjem jadrnikov, šumenjem morja in pljuskanjem valov, med brnjenjem napetih vrvi in prhutanjem polnih jader, med zamolklim Perinovim mrmranjem, ki je bil ves zamišljen v italijansko popevko: »che te sposerò . . .«, še enakomeren glas, kot bi glodal črv v suhi veji:

»Rezk . . . škrk . . . rezk . . . škrk . . .«

Na jadrnico je sijalo poldansko solnce. (Dalje.)

Donatello: Putti na pevskem odru. (Firenze; Museo del Duomo)

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

Prevel in razložil J. D.

(Dalje.)

DRUGI DEL: VICE.

IV. spev.

Poglavje iz dušeslovja. — Prične se težavna hoja v skoro navpično steno gore vic. — Prihod do prvega prağa. — Odmor. — Pogled na obrežje in na nebó. — Poglavje iz zvezdoslovja. — Krdelo odlašalcev pokore; Belacqua.

Dejanje I.—III. sp. se je godilo na obrežju; trume duhov, ki se morajo tukaj muditi, to so tisti, ki so bili v življenju cerkveno izobčeni in so se, odlašaje pokoro, šele neposredno pred smrtjo skesali; dejanje spevov IV—VIII pa se že godi v strmi steni gore vic, v katero se prične vzpenjati naš pesnik, in sicer tako, da na dveh vzporednih prağih (ali pasovih), ki sečeta steno, nekoliko počiva in tam opazuje duhove, ki sicer niso bili v življenju izobčeni, vendar so pa — kakor oni spodaj — pokoro do zadnjega hipa odlašali, ko jih je (nasilna) smrt že za grlo držala. Torej v predvicah (I—VIII) sami odlašalci pokore, sami taki, ki so bili v življenju zanikrni, leni za spravo z Bogom; zato tudi v vicah vidi pesnik na njih neko čudno počasnost in lenobo.

Koncem III. speva smo videli, kako se je družba prijaznih duhov sama ponudila našima pesnikoma, da ju spremi do tam, kjer se prične žlebovita pot v goro; med družbo je bil kralj Manfred, ki je Danteju pripovedoval svoje zadnje trenutke. Globoko zamaknjen v pripoved dospe do vznožja. (Modroslovno razmišljanje o zmožnostih in enovitosti človeške duše.) V. 1—19. — Po zelo ozkem žlebu pričneta lesti v goro; na neki pēči bi Dante rad počival; vzpodbujen od voditelja se požene in stopi na prvi prağ stene. V. 20—51. — Počivajoč gledata nazaj proti vzhodu (ki je pa seveda tam, kjer je za nas zapad!). Dante se čudi, zakaj solnce vzhaja v čisto drugi smeri, nego gori, na zemlji. Vergilij mu pojav razloži. V. 52—84. — Prijazno mu razloži tudi, kakšna

pot ju še čaka (v začetku težka, potem vedno lažja, prav kakor življenje spokornikovo!). V. 85—96. — V senci ogromne skale počiva krdelo odlašalcev pokore, med njimi Dantejev znanec Belacqua iz Florence; razgovor med njima in končna prošnja rajnikova. V. 97—139.

- Če radost ali žalost se dotakne
enè moči duševne, pač zgorí se,
da vsa se duša v žal, radóst zamakne
- 4 in slepa, gluha je za druge vtise;
pobita s tem je modrijanov zmeda,
učecih, da več duš u nas iskrí se.
- 7 Zato, če kdo poslušá kaj al gleda
in vsa njegà pozornost je napeta,
mu mine čas, da sam se ne zaveda;
- 10 ker druga zmožnost je za sluh zavzeta,
in druga, ki prešinja dušo célo;
v vezeh je óna, ta se prosto kreta.
- 13 To skusil sem, ko me je ták prevzelo
ob one duše pripovedovanju,
da solnce se za petdeset je vzpelo
- 16 stopinj, nesvestno mojemu spoznanju,
dokler me niso predramili glasi
duhóv: »Na cilju sta povpraševanju!« —
- 19 Vrzel večkratov širšo zatrnjá si
s trnjem, kar enkrat zgrabijo ga vile,
kmetič, ko trs zori v jesenskem časi,
- 22 kot žleb je tisti bil, kamor sledile
nogé so vodji, naju le dvojica,
ker duše so se že bile ločile.

- 25 V Sanleo pne se ljud, v Noli stopica
in kóplje se k Bismantovski planoti,
vse peš; a tu bi moral biti ptica,
- 28 da dvignilo bi perje in peroti
me hrepenenja silnega k višini
za njim, ki bil mi up in luč na poti. —
- 31 Tàk vzpenjeva po tisti se žlebini,
kjer desna stena tesna, tesna leva,
in noč in rok je trebalo v strmini.
- 34 Ko slednjič iz soteske vun dospeva
do neke tam široke, skalne jase,
pripomnim: »Mojster, kod se zdaj popneva?«
- 37 In on: »Nikamor v stran! Z menoj ravná se
naravnost v góro zdaj naj tvoja noča,
dokler ne pride kdo, ki tod spozná se.«
- 40 Bolj strma bila peč je in bolj toga,
ki vanjo sem strmél, kot je poteza
od pol kvadranta do središča kroga.
- 43 In jaz, ker utrudila me je pleza:
»Moj otec,« dem, »nazaj poglej z višine, —
postoj, ker moj korak te ne doseza!«
- 46 In on: »Do tja priplezaj še, moj sine!«
na prag kažoč bolj gor, v obliki kroga
vso tisto stran obkrožujoč pečine.
- 49 Besede so mi bile te ostroga,
da z vso močjó sem kôpal v sled se vódu,
dokler mi ni na prag stopila noča.
- 52 Usedla sva se tam obá, prot vzhodu
obrnjena, odkoder sva se vzpela,
ker zreti v hrib nazaj nam je po godu.
- 55 Najprej mi je obal pogled prevzela,
potem sem vpri gá v solnčno luč, kateri
sem čudil se, da v levo me je grela.
- 58 Ko videl je poet, da ne pomíri
osuplost moja se zató, ker vzhajal
svetlobe voz u severni je smeri,
- 61 je djál: »Če Kastor (in Poluks) bi nahajal
se v družbi svetle ploskve te, vozeče
luč gor in dol, še bolj z glavó bi majal,
- 64 videč, kakó se v zverokrogu kreče
k Medvedoma še bliže voz rdeči
(razen če skočil bi iz koloteče!).
- 67 Če z umom češ, kakó je to, doseči,
predstavlja v duhu si Sionsko górije
in to goró na zemlji tak stoječi,
- 70 da isto ímata obé obzorje,
a v dveh polutih; pamet zdaj zahteva
(če buden tvoj razum in tvoj razbór je!),
- 73 da pot, kjer Faetón je zvrnil, reva,
tam *onim* zgor na roko vzhaja *pravo*,
a tukaj *tem* nje nebna smer je *leva*.«
- 76 »Razsvetlil, mojster, mojo si spoznavo,«
sem djál, »da vidim jasno v tej minuti,
kar prej mi ni hotelo iti v glavo:
- 79 do kroga, ki svet seče v dve poluti
(polutnik zovejo ga v neki vedi)
in meja zmir sta žar in mraz mu ljuti,
- 82 ták daleko — po tvoji je besedi —
odtod, kolíkor od Sionske gore
se potrebuje prot njegovi sredi.
- 85 Zdaj rad bi vprašal še, če smem; dokore
skončava pot, ki naju v goro čaka?
Ker seči do vrhá okó ne more.«
- 88 In on mi dé: »V to goro pot je taka:
v začetku, spod, je težka in nadložna,
čim višje pa, tem lažje se koraka;
- 91 zato, ko se ti zdela bo položna
in zginila ti iz noč bo vsa težava
in pojde lahko, ko niz vódo voznja,
- 94 tedaj boš vedel, da se pot končava;
tam si počiješ po velikem trudi.
Odvét to moj, resnica to je prava.«
- 97 Ni dobro izgovoril, kar se tudi
nek drug začuje blizu glas: »Če sila
mordà te prej se usesti ne prinudi.«
- 100 Oba sva se za glasom okrenila
in vglédala na levi silno skalo,
katere preje nisva opazila.
- 103 Grevà do nje; nje senco poiskalo
bilò je več ljudi; ták plandováje
lené na polju delavci se malo.
- 106 Njih eden je, od truda počivaje,
sedél, koléni objemši, in med njima
glavó tiščéč in topo v tla gledaje.
- 109 »Gospod moj mili!« dem, »naj se zanima
okó ti za tegà, ki še bolj len je,
ko da mu je lenoba posestrima.«
- 112 Ker s to besedo bil opozorjén je,
je pògled izpod čela v me potopil
in djál: »Naj tist gre gor, ki tako klen je!«
- 115 Spoznal sem ga; in dasi bil zasopil
me breg, me ni zavrlo to nikari,
da ne bi k njemu šel; ko vštric sem stopil,
- 118 šele je dvignil glavo v malomari,
rekoč: »No, zdaj si videl, kako s kóli
od leve gor se solnce tod vozari?«
- 121 Ob tej besedi leni, skopi toli
se nisem mogel vzdržati nasmeha;
pa dem: »Belacqua, v srcu záte bóli
- 124 ne čutim več; povej pa: od upeha
si sédel? Al da kdo te, čakaš, prati?
Al prejšnji spet si rob lenobe greha?«
- 127 A on: »Kaj hasni pot nadaljevati?
Ne dá, da bi me čistili plameni,
ptič božji, ki na straži je pred vrati.
- 130 Tolíkrat vtone solnce v tej mi steni,
kolikorkrat je živemu vtonilo
v odlašani mi nepokori leni;

- 133 razen če ktero srce bogomilo
z molitvo mi pobožno prej pomaga;
ker drugo — kàk uslišano bi bilo?«
- 136 A že se pesnik vzpenjal je od praga
naprej, rekoč: »Za mano! Glej, pol loka
pretekla že je danes solnčna draga,
- 139 in Noč že stopa na obal Maroka.«

Opombe. V. 5. Modrijanov... Da ima človek troje duš (umno, neumrljivo v glavi, hotno v prsih in poželjivo v drobju), je učil starogrški modrec Platon (427—347 pred Kr.): prim. Dr. Albert Bazala, Povjest filozofije I. Zagreb, 1906, str. 227 nsl. Dante polemizira proti njemu z dokazom iz vsakdanje skušnje: če z umom zasledujemo kakšno pripoved, takrat ne slišimo niti ure, niti ne vidimo nič okrog sebe, um obvladuje torej vse druge zmožnosti in jih takorekoč zveže ob taki priliki. — V. 15. t. j. do desetih dopoldne. Koliko zanimanje torej za pripoved Manfredovo! — V. 25. Bolj strma je bila pot nego je v mestece Sanleo (rep. San Marino, blizu Jakina) ali na skalo vrh mesteca Bismantove (v Zg. Ita-

liji, v bližini Reggio Emilia) ali v mesto Noli (na Rivieri, blizu Genove). — V. 41 nsl. Strmec je bil torej večji nego 45°. — V. 50. »vódu« pomeni (kakor zahteva izvornik) vodstvo. Prim. Pleteršnik s. v. — V. 61 nsl. Kastor in Poluks sta zvezdi, t. zv. Dvojčka; v njiju znamenje stopi solnce dne 21. maja. Z drugimi besedami: Ako bi bil zdaj začetek poletja, bi videl solnce še bolj proti severu se kretati, še bolj v bližino Severnih Medvedov (Veliki in Mali voz!) razen — humoristična opazka! — ako bi baš takrat zapustilo svojo drago. — Najlaže si bo v. 74 nsl. čitatelj predstavljal to razlago, ako si misli potoglavo kolo, ki zgoraj teži na desno in spodaj (nujno) na levo. — V. 67, 68. Dante si misli ravno črto potegnjeno od Jeruzalema skozi sredo zemlje; kjer črta na drugi strani (na južni poluti) vun pogleda, tam je gora vic. — V. 123. Florentinec Belacqua je bil izvrsten izdelovatelj glasbil, sam dober pevec in v tem torej Danteju kot ljubitelju glasbe soroden. Bil je baje zelo len.

Metafore (značilnejše): v. 19 nsl. žleb je bil ožji od majhne vrzeli v séči; v. 25 nsl. se primerja strmina poti z onimi tremi kraji; v. 93 primera vzeta od vožnje niz vodo; 104 nsl. metafora vzeta od plandujočih (opoldne počivajočih) delavcev; v. 111. — V. 114 enozložnice — dokaz lenobe.

FRANCE BEVK: ANUŠKA PRED POROTO.

Sodna dvorana, obsijana z medlimi žarki, je dobila svečano obliko.

Cesarjeva podoba nad sodno mizo je blestela z bleskom imperatorja; porotniki so zasedli drug za drugim svoje prostore: resni možje, z važnimi gestami, v njih rokah leži usoda današnje obtoženke. Sodniki so na svojih mestih, zapisnikar; državni pravdnik se naslanja na stol z groznim obrazom branitelja pravice. Domišljavi advokat se nalahno ziblje ter zre na obtoženko z nasmehom, kot bi imel največje dopadenje nad njo.

Zadaj je občinstvo. Nekaj mladih juristov, ki pazijo, da jim ne uteče nobena beseda in gesta; vse kritizirajo. Radovedneži, ki ne zamudijo nobene porotne razprave. Par časnikarjev. Vsi čakajo. Mislili so, da bo razprava tajna, pa je javna. Zato se je prostor za občinstvo nenavadno napolnil. Celo ljudje, ki niso nikdar videli sodne dvorane, so plaho vstopili in čakajo z odprtimi usti, kaj se zgodi.

Obtoženka, sedeča na klopi ravno in skoraj ponosno, je pogledovala zdaj porotnike, zdaj sodnike in slednjič smehljajočega se advokata. Mičen, bled obraz pod črnimi lasmi. Celo lahek nasmeh ji je tlel na ustnih: kot da je svoje stvari gotova in bo spravila sodnike in porotnike v zadrego, občinstvo pa v smeh.

Zapisnikar je prečital obtožbo. Sodnik, ki je sedel na sredi, se je zgani. »Ana Obrov!« Izpod črnih, košatih obrvi je pogledal na obtoženko in se nagnil na svojem stolu naprej.

Obtoženka se je dvignila s klopi, gledala sodnika in molčala.

»Ali ste Vi Ana Obrov, doma in pristojna v Zagorje, zdaj že tri leta v tolerančni hiši tu?«

»Sem. Anuška mi pravijo. Nekdo izmed gostov me je imenoval Anuško in sem tako ostala...«

Čisto malo se ji je tresel glas; nekaj težkega, trdega je bilo v njem; pripovedovala je o svojem imenu, kot bi bilo to za celo stvar neizmerne važnosti. Obrnjena je bila pol proti sodnikom, pol proti porotnikom.

»Kot ste ravnokar slišali, ste obtoženi, da ste umorili namenoma v svoji sobi dne 17. januarja t. l. gospoda I. I., oziroma ga poškodovali tako, da je potem kmalu izdihnil. Ali priznate to dejanje?«

»Dejanje samo priznam. Ali kriva nisem bila jaz!«

Občinstvo je nalahno šumelo, kot veter skozi listje. Stopalo je na prste, da bi bolje videlo obtoženko.

»Opišite nam tedaj dogodek natančno, kakor se je zgodil. Navedite nam olajševalne razloge...«

Ko je sodnik končal, je bila Anuška v zadregi. Pogledala je v tla, na svoje čevlje, potem na stražnika; ušel ji je pogled na občinstvo, na sodnike, na državnega pravdnika, ki jo je gledal s trdim, temnim pogledom, in na vedno z dopadanjem se smehljajočega odvetnika. Njeno malo telo se je dvignilo in pokašljala je, kot bi iskala prve besede. Nosnici, oči in ustnice so se za trenutek stisnile. Potem je pričela s trdim glasom, v katerem je bil gnus do vsega in velika obtožba. Besede je poudarjala in se obračala do vseh, kot da vsem veljajo te besede, ki jih govori, in so vsi sodniki in tožniki.

Vsi, ki so jo poslušali, so nagibali glave naprej in pod vtisom njenega glasu in besed mrščili obrvi in gubali čelo, dasi se njene poteze niti za trenutek niso izpremenile.

Govorila je takole:

»Dolžite me nečesa, kar se je moralo zgoditi. Storila sem nekaj, kar bi bili storili tudi vi vsi, če bi živeli v istih odnošajih, v katerih sem živevala jaz. Še prej, prej bi bili to storili. Pri stotih, dvestotih . . . še večkrat, me je prijela ta misel, pa sem bila prebojazljiva, zato sem čakala trenutka, da se nabere toliko jeze in bridkosti v meni, da bo mera polna. In slednjič je prišel tisti čas.

Čudno se vam zdi, zakaj sem to storila? Zakaj mi je prišlo na misel že pri stotih, dvestotih prej . . . ki so mi jemali moči in čast za tisti denar. Vzrok je bil brez dvoma velik. Brez tega ne bi bila storila kaj takega . . . ne jaz . . . ne kdo izmed vas, ki ste ljudje, kakor jaz, le da imate drugačno ime . . . Umorila sem ga radi hinavstva . . . laži.

Ne boste me razumeli, če vam ne opišem celega svojega življenja, in ne vem, če me boste razumeli tudi potem. Pa storila bom svojo dolžnost in se vsaj pred lastno vestjo in pred onimi, ki me bodo razumeli, opravičila; vest drugih naj sodi po svoje . . .«

Sodnik je pomignil z roko, da hoče govoriti. »Kratko! Opišite dejanje samo, kako se je izvršilo in kaj Vas je privedlo do tega. Za ostale podrobnosti ni časa.«

Sodnik se je naslonil na pult in poslušal z napeto pozornostjo. Anuška je zopet pogledala v tla, pomolčala za trenotek ter se nato ozrla po zijajočem občinstvu in po porotnikih.

»Celo moje življenje je v isti meri zanimivo in spada k stvari z zadnjo podrobnostjo, kot dejanje samo, radi katerega se moram zagovarjati in ki se je izvršilo v enem večeru, v enem četrt ure. Povedala bom glavne stvari.

Ko sem prišla v zavod sramote, mi je bilo težko. Vi ne veste in ne slutite, kako dolga in težka je pot od nedolžnega detinstva do tistega dne, ko je treba žrtvovati vse, veseli smeh otroka, mladost, materino ljubezen, očetovo skrbnost in še sto in sto dragocenosti, ki so spremljale človeka in se mu ponujale.

Vselej, kadar sem se spomnila, kako sem se igrala doma z bratom, majhna, vesela deklica, plezala očetu na kolena in čez prsi na rame, kako se mi je prijazno in gromko smejal, me je popadla žalost, da sem se zaklenila v svojo sobo in jokala. Zdaj nimam ne brata, ne očeta, ne matere. Oče in mati sta umrla. Brat je šel po svetu. Nisem ga videla že dolgo. In četudi ni nobenega več tam, v tisti hiši, z bršljanom obrasli hišici zunaj mesta ob fabrikah, sem šla večkrat tja in gledala v okna.

Takrat, ko sem se čutila najbolj srečno doma in se mi je še blato na cesti smejalo ter mi vzbujalo veselje, je rekla mati nenadoma: V službo pojdeš. Oče in brat sta pritrdila. Takrat je bila delavska stavka. Ni se vedelo, koliko časa bo to trajalo in kaj bo konec. Zato sem bila obsojena v službo.

Zakaj morajo dekleta v službo? Vzgojena pri materi, da bi postala enkrat tudi sama mati in gospodinja, pa mora med trde ljudi, v svet, pot bremena in pesti. Ne glejte me! Govorim k stvari! Govorim to, kar imam na srcu in kar je izsililo moje dejanje . . . In če gredo dekleta v službo, če morajo iti, zakaj jim ne dajo potrebnega varstva? Izpostavljene so vsemu; vsa umazana reka se vali preko njih.

V fabrikah nisem dobila dela, ker je moj oče stavkal. Na prošnjo matere me je vzel neki gostilničar iz predmestja za par kron na mesec. Zato, je rekel, ker sem bila mlada in lepa. Tja so zahajali dijaki. Spolzkih pogledov in besed, lahkoživi, da so se mi pristudili na mah. Ko me je eden izmed njih prijel okrog pasu, sem ga udarila. Dobila nisem zato ne večerje, ne zajtrka. Ko sem prišla do matere, sem jokala; mati pa mi je rekla, naj potrpim. Sovražila sem vse. Ali nisem imela prav, da sem ga udarila? Kakšno pravico je imel do mene? In s kakšno pravico me je gostilničar kaznoval? — Slišala sem, da je nekoč natararica nadležneža udarila po obrazu, ostali gostje pa so ji zaploskali: Bravo! Po kolnih bi bila šla takrat v tisto deželo in zastonj stregla tistim ljudem velikih duš.

Zvedela sem kmalu, zakaj prihajajo dijaki tja. Stregla sem v tisti 'odlični' sobi sama. Šla sem skozi vseh roke. Norčevali so se z besedami

*Donatello: Zuccone.
(Firenze; stolp stolnice.)*

*Donatello: Prorok Jeremija.
(Firenze; stolp stolnice.)*

in kretnjami. Trpinčili so me in oboževali iz hudobije in ironije. In kot sem jih sovražila, sem se morala smehljati; toda slednjič nisem mogla več strpeti in sem ušla. Niso mi vzeli poštenja, a padal je listič za lističem.«

Pripovedovala je razburjeno, naglo in gledala na porotnike, na sodnika, na občinstvo. Vse je bilo mirno in je poslušalo. Njen nastop, njene drzne besede so jim zadrževale sapo. Temu ali onemu izmed občinstva se je orisal nasmeh krog ust. Ko je za hip prenehala z govorom, je vse zasoplo in se oddahnilo, kot bi bila sveža sapa zavela skozi dvorano.

»Kmalu sem dobila drugo službo, v boljši gostilni, kamor je zahajala gospoda. Vesela sem bila te službe. Izmed mladih, divjih ljudi sem hrepenela k boljšim, ki bodo znali ceniti mojo čast in svojo. Pa! Kot vi danes gledate z nasmehom mene, eno 'tistih' žensk, tako gledam jaz vas vse. Vsi enaki! Šla sem v naslednjih svojih službah iz gostilne v gostilno in spoznala vse, delavce in gospodo: vse isto! Kot da je vaš rod prisegel, da mora v brezposelnih urah v svojo zabavo uničevati delu zaslužjena bitja. Vi ste svečani in pošteni samo v paradi, respektirate samo lastne žene, pred oltarjem z vami zvezane, ko bi morali toliko bolj tuje... mlade, boječe, trudeče se za kruh. Če bi bila jaz hotela ohraniti svoje življenje brez madeža, bi bila morala umreti lakote. Tudi grda beseda je madež. V teku šestih let nisem videla, ne srečala človeka, ki bi mi bil prišel z odkrito, lepo besedo nasproti.«

Tu je prenehala. Tresla se je kot gladina ribnika, če mu pade kamen na dno. Solze so ji silile v oči, pa jih je pogasila še v tistem hipu. Nekateri so se držali resno, drugi so se smehljali.

»Tako sem prišla tja noter. Ko ste mi ubili telo in dušo, očeta in mater, sem otopela in dozorela. Odločila sem se kmalu nato, ko je nekdo izmed vas izvršil hudodelstvo, radi katerega ne bo nikdar klican pred sodnika; on hodi s ponosom po svetu in me gleda z zaničevanjem, ki sem hudodelka, kakor me gleda prezirno marsikdo izmed vas. In koliko je morilcev med vami? Morda je on sam tukaj!«

Ozirala se je po občinstvu, ki se je začelo premikati. Moški so postajali nervozni, grenko so se nasmihali in se ozirali na sodnike in na državnega pravdnika, kot bi čakali od tam pomoči. Porotniki so postajali bolj in bolj pazljivi in resni, sodniki so se parkrat spogledali. Odvetnik pa se je ves čas tiho in zadovoljno smehljaj in se, prekrižavši roke na trebuhu, zibal v svojem stolu.

»Ni ga... Pa saj je vseeno. Ko sem postala mati, me je pretepal in mi prisegal, da me ne poroči. Peljal me je k modri ženi in ubil lastnega otroka! Koliko umorov je med vami, poštenjaki, nekaznovanimi velemorilci!... Jaz pa sem umorila tujega človeka, ki ga nisem nikdar videla... Slavna sodnija! Kdaj boste sodili te ljudi, radi veleumorov in velehinavstva?«

Občinstvo je stalo kot premrlo in čakalo, kaj bo, s tiho jezo in pogledi kot ogenj. Brnelo je par glasov. Sodni dvor se je zganil.

»Prosim, da se zmagujete v besedah, sicer bom primoran...« Sodnik ni izrekel konca groznje. Sedel je in mirno poslušal.

Porotniki so gledali zdaj na občinstvo, ki je glasno mrmralo, zdaj na sodnike. Odvetnik je mel roke. Državni pravdnik je gledal sovražno na vse. Sodniki so si nekaj šepetali.

Anuška ni trenila z očesom. Na obrazu ji je bilo zadovoljstvo, skoro nasmehu podobno.

»Njega ni niti najmanj pekla vest. Jaz sem bila v grozni omotici, sicer bi ne bila v dejanje privolila. Grozil je, in ko je bilo storjeno, se je udrl v zemljo... Ostala sem brez miru in upa. Oropana nisem bila samo sladkosti čiste ljubezni in otroka... Ali ste slišali? On je ubil tudi moje materinstvo in to je huje, huje!... Kaj sem hotela? Služb sem bila sita in poroka... kako naj osleparim moža za življenje? In tako sem se znašla tam. Da bi zadušila vse, kar je grabilo in trgalo v meni, sem se vrgla tja in zgrabila zadnje sredstvo, da se končam v tem divjem življenju in udušim grozno zavest.

Tam sem bila razuzdana med razuzdanimi, nesramno se smejoča med nesramno se smejočimi. Le tupatam kak utrinek, pa sem ga udušila... Vse omamno, pijano, divje. Različni ljudje, kot sem jih srečavala že prej, nizki, visoki, le bolj živinski, manj brez časti in srca. Koliko neumnih, topih obrazov je šlo mimo mene, popolnoma enakih, domišljavih na moštvo in čast, pa sem jim videla v dno duše, da so prazni, nizki.

Ko je vzela za denar moje telesne in moralne moči, se je postavil v pozo dostojnega človeka in je hotel odgrniti zaveso moje preteklosti, počasi in nesramno. Na obrazu je kazal stud do prostitucije, katere se je ravnokar poslužil, in stud do mene, ki sem mu stregla.

„Kako Vam ugaja to življenje?“

„Ali se Vam ne zdi nekaj strašnega, nekaj...“

„Kaj Vas je privedlo sem?“

To so bila tista običajna vprašanja, ki so padala med hinavskim pomilovanjem in zaničevanjem. Sprva nisem vedela odgovora in sem se izogibala

laži z raznimi praznimi besedami. Enemu sem povedala resnico, nekemu dobrodušnemu gospodu. Zdel se mi je boljši kot drugi, pa ni bil. Smejale se je, kot se smeje človek smešnici, in me je žalil. Vpraševali so me dan za dnem in videla sem, da so nevoljni odhajali, ker jim nisem povedala povesti, ker nisem vedela za običaj.

Povedala sem tovarišici. „Ali si jim povedala resnico?“ je rekla. „Ne resnice, tepcem! Ne bi je razumeli. Izmisli si povest! Romantično, lepo, da bo ugajala! Vidiš, jaz povem vsakemu, da sem imela fanta, ki sem ga neizmerno ljubila, bogat je bil. Zapustil me je in iz žalosti sem šla sem... Vidiš, skoro smilim se mu potem, svinji! Emerencija si je izmislila, da jo je s silo ugrabil neki grof in jo držal v svojem gradu, dokler se je ni naveličal. Ko jo je izpustil, je šla sem. Radi te zgodbe jo imajo posebno radi. Izmisli si kaj podobnega!“

Izmislila sem si zgodbo. Kratko, a dosti zabavno. Ko sem jo pravila prvemu, se mi je tresla beseda, kot človeku, ki ni navajen lagati. Potem mi je bilo v zabavo. Samo, da je omenil, pa sem mu jo povedala. Vsi jo znajo. Jaz pa sem se smejala za njimi.

Pozneje sem se naveličala vedno istega, pomilovalnih smehljajev, vprašanj in iste povesti. Ponovila sem jo že nešteto krat, nešteto krat prenesla tisti smeh, poln zaničevanja, s katerim se je mislil vsakdo dvigniti nad mene. Nekateri so me po večkrat izpraševali, kot bi me hoteli nalašč mučiti. Lagala sem se tudi v podrobnostih. Izpraševali so me o detinstvu, kot da sega moj greh tja nazaj. O očetu in materi. „Gotovo ste jih Vi spravili v grob,“ mi je rekel nekdo.

Prihajali so spomini. Vse se je prenavljalo pred menoj. Tista dolga jutra s predpoldnevi, ko je vzhajalo solnce in oživiljalo v naravi vse, je oživiljalo tudi mojo dušo. Skozi temnice sem zrla iz svoje sobe v solnce, kot iz ječe. Zdelo se mi je, da mi rastejo peruti. Neko jutro sem začutila v srcu pekoče vprašanje: Zakaj je tako z menoj? — Preromala sem še enkrat in pretrpela vso tisto dolgo pot in sem začela moliti, ne vem, kako, pa molila sem. Iz srca je prihajalo in nisem bila hinavka. A čutila sem tedaj še bolj živo, kako daleč sem od Boga. Če bi bil en sam korak nazaj v življenje, bi bila stopila nazaj — pa je dolga pot... skozi špalir laži in hinavstva.

Od tistikrat sem sovražila vse, kar je nosilo ime: moški. Sovražila sem vse one, ki so me gledali iz obraza v obraz in me ljubili, vas, ki ste tu, in vse one, ki jih nisem in jih ne bom videla. Sovražila sem blazno, in če se mi je približal, bi

ga bila najrajša stisnila in udušila. Mnogo sem se smejala in rekli so mi: divja Anuška.

Nekoč je prišel mladenič, ki je bil še ves čist. Uničila sem ga popolnoma; trpinčila sem ga, da je jokal pred menoj. Strt je odšel in meni je dobro delo. Žal mi je bilo samo, ker ni izdahnil, četudi ni vprašal o moji preteklosti... da bi mu morala ponoviti laž, ki me je mučila. Ti hinavci so mi bili kot strup. Pri stotih, pri dvestotih me je zgrabila misel, da bi bila zavpila: Ti si me spravil sem! Ti! Tvoje besede! Tvoji pogledi, dejanja! Vi vsi in vaša laž! Ne trpinčite me še vedno, ko veste, da ste me zmagali in ubili! — Dvestokrat prej je že grabila moja roka za steklenico ali svečnikom ali pepelnjakom, da jim ga zalučim v obraz, in mnogokrat prej so se mi krčili prsti, da jih zadavim. Pa nisem.

Slednjič... Bil je zelo žalosten dan. Droben dež je padal, gosta megla je ležala po ulicah, ljudje so hiteli mimo zaviti v plašče. Stene so bile vlažne in mrzle, z njih so gledale mrzle fotografije. Razglednice v albumu so mrtve strmele vame. Odprla sem zeleno, papirnato škatlo, v kateri sem hranila najdragocenejše spomine detinskih in poznejših dni. Prebrskala sem jo do dna in vsak predmet, še tako neznamenit, mi je pravil povest. Na dnu škatle sem dobila broško, ogledano in staro, na njej je bila slaba, obledela fotografija moje matere. Dobro sem se spomnila dne, ko mi jo je dala. Spomnila sem se na očeta, brata... na vse dni. Potem sem jokala, dokler me niso poklicali.

Pripela sem broško na obleko in šla. Vsi lepi spomini so bili tisti dan v mojem srcu in so osvojili mojo dušo. Bila sem kot ovčica, pela sem, kot bi bila doma. Če bi bil prišel kdo in rekel: „Vidiš, kje si! Pojdi z menoj ven v življenje!“ — bi bila šla. Šla kamorkoli, v sužnost, s spominom na lepe dni in s pesmijo. Vsakega prišleca sem se razveselila, kot da prinaša tisto zaželjeno besedo. Pa vsakdo je prinesel na obrazu laž in hinavstvo, na obleki vlago megle in blato. Divji, vsi enaki. Izpraševali so, se smehljali pošteno, kot se smejejo povsem spodobni ljudje, toda z obraza jim je dihalo nepoštenje.

Pozno zvečer že je prišel neki gospod, mlad, rdeč in ponosen. Take ošabne ljudi sovražim posebno. Bil je živalski; ko je oblekel sukno in odhajal, je pogledal po stenah.

„Ali Vam ugaja tu?“

„Prijetna soba,“ sem dejala.

„Ne; jaz mislim na splošno.“

Nisem mu odgovorila. Hotela sem priznati, da je vsaj za ta dan. Vsaj še en dan v življenju,

ob spominu na mater! On mi je zameril. Pogledal je po fotografijah.

„Kdo je to?“

„Jaz.“

„Zelo spremenjena.“ Pogledal me je od vrha do tal, kot bi hotel presoditi, za koliko sem se spremenila. „To življenje! Kar je danes na Vas, je krinka. Ali ni neznosno? Kako da ste prišli sem?“

Pijano, ošabno je govoril. Najrajša bi bila rekla: Pustiva! Vsaj nocoj pustiva ta vprašanja! Pa sem se premagala in sem mu smehljaje povedala lažnivo povest, samo da bi šel proč in bi bila sama.

Poslušal me je in potresal z nogo, gledajoč me postrani. Ko sem končala, je dejal:

„Niste prav storili! Zakaj se niste poročili? Ni lepo . . .“

„Ni lepo . . .“ Strmela sem vanj dolgo in nisem mogla razumeti.

„Kaj imate tam?“ Pokazal je na broško.

„Nič! Moja mati . . .“

„Vaša mati?“ Bil je razburjen in hud. Žival. Zaganjal se je. „Vaša mati? Vrzite proč! Strgajte s sebe! Kaj je bila tudi Vaša mati . . . taka, da jo nosite na prsih? Ha-ha-ha-ha!“

Smejal se je pijano, široko, gromko . . . Jaz sem se mu ognila, da me ni dosegel z roko.

„Pustite!“ sem rekla. „Pojdite! Pojdite proč!“

„Kaj? Vi, Vi . . . Povejte, če je bila mati taka, če ne, Vam strgam sliko dol! To prokleta življenje! Fuj!“

Pljunil je predme. In potem se je zgodilo. Planil je do mene, mi strgal broško in me zmerjal.

Vse podlo zaničevanje, ki so ga tisoči nosili tiho v srcu, vso laž in hinavstvo je on, pijan in ošaben, razkrinkal in se mi pokazal gol, tak kot so bili drugi pod obleko, farizeji. Potem, ko je kanil novo kapljo v tisto množino neizmerne gorja, ko je sezidal novo stopnjico, ki me je peljala navzdol! On, morilec, izmed tisočerih! Zbesnela sem. Vsa teža dolgih dni, kar sem zapustila mater, je padla na srce.

„Ali veste, kdo me je privedel sem? Vi! Vi! Vi!“ sem vpila vanj. „Vaši bratje, prijatelji! Vaš oče! Vsi! Vsi! . . .“

Ne spominjam se vseh besed. Bila sem divja, ker je gorelo v meni vse, kar sem prestala. Planil je in me hotel zgrabiti. Takrat sem prijela kovinast svečnik in ga udarila, da je padel, in potem še . . . kolikokrat, ne vem . . .«

Obtoženka je umolknila. Sodniki in porotniki so se zganili. Občinstvo je šepetalo. Nekdo je rekel nekaj na glas in državni pravdnik je pogledal tja. Potem je bila zopet tišina.

Obtoženka je imela še nekaj povedati. Glas je bil mehak, otožen in vdan, v obraz je bila vsa rdeča.

»Slavna sodnija! To je vse! Jaz tožim vas, njega, navzoče in nenavzoče. Kdaj boste stali vi pred poroto? . . .«

»Ste povedali vse, kar spada k dejanju? . . .«

»Sem!«

»Zavzemite prostor!«

Potem je vstal sodnik in govoril. Anuška je povescila oči v tla in poslušala. Par porotnikov jo je gledalo z dopadenjem. Odvetnik je pil vodo in se smejal skozi kozarec.

OSIVELA MLADOST.

Umrl je čas.

Sekunda joče za njim, minuta joče za njim,
joče leto in večnost.

Takrat se je smejal obraz,
vsak trn je rože žarel,
vsak grm je pel srebrni glas,
vsak oblak je kazal dekliški stas.

Umrl je čas.

France Bevk.

DR. IVAN PREGELJ: TLAČANI.

Roman iz osemnajstega stoletja.

V. PRITOŽBE TOLMINCEV.

Tolminski gospod, grof Anton Jakob Coronini, tisto poletje ni prišel v Tolmin, nego se je šele prve dni jeseni vrnil iz Gradca v Gorico. V Gradcu se je mudil cele tedne zaradi večne pravde s čedadskim kapitljem in je končno moral celo na Dunaj, kjer je mislil zadevo v dvorni pisarni pospešiti v svoj prid. Vrnil se je truden in ozlovoljen, ker je moral čuti, da nepostavno zabranjuje sklepanje cerkvenih računov in se vtika v kapitljevo sodstvo nad duhovniki. Prvi dan je počival v Gorici od poti. Naslednji dan je sporočil v Tolmin oskrbniku, naj pripravi stanovanje, ker pride v Tolmin. Sel še ni bil prestopil mestnih vrat, ko se je priglasil pri grofu njegov sodnik Karel Locatelli v zelo nujni in resni zadevi.

Grof je sprejel sodnika nekam nevoljen; bilo je lahko uganiti, da ne prihaja brez posebnega vzroka. Ko je sodnik vstopil, je molče podal grofu zganjen list. Grof je nekaj hipov gledal v list, nato je dejal sodniku:

»Berite!«

Sodnik se je priklonil, vzela list in čital:

»Presvetli, Velemožni, Nepremagljivi Rimski Cesar, Kralj ogrski in češki, Nadvojvoda avstrijski i. t. d. Premilostni Cesar, Kralj, Deželni knez, Gospod, Gospod i. t. d.«

»Pritožba!« je siknil grof in trenil nervozno z očesom.

»Da!« je jeknil sodnik in je nadaljeval:

»Da si usojamo Vašemu Veličanstvu v najgloblji ponižnosti predložiti to naše najnevrednejše pismo, k temu nas silita največja potreba in pa periculum in mora. Kajti, ko je bila po najvišji milosti odposlana na naše v Gradcu in na Dunaju vložene pritožbe proti našemu gospodu grofu Antonu Jakobu Coroniniju in njegovim uradnikom v Tolmin komisija, pred katero smo se rade volje zglasili mi vsi ubogi cesarski podaniki in smo tudi vsa povelja gospodov komisarjev poslušali, kar morejo gospodje komisarji sami potrditi, tedaj smo upali, da bo naša pravda kmalu končana in da bomo rešeni naših velikih nadlog. Toda žalibog moramo zdaj slišati s težkim srcem in solznimi očmi, da smo mi ubogi in popolnoma osiroteli ljudje rebelles —«

Sodnik je prenehal in pripomnil: »V odloku vladne pisarne glede plačevanja davka na meso!«

Grof je prikimal z glavo in sodnik je nadaljeval:

»Očita se nam to pač samo zaradi obrekovanja in lažnivih poročil, katere pošiljajo naš grof in njegovi consortes iz hudobne zavisti, ker naš gospod grof ve, da mi iščemo apud sacram majestatem caesaream tanquam thronum justitiae edino le našo pravico, da nam bo mogoče ohraniti stare predpravice, katere nam je za našo zvestobo podaril rimski cesar Maksimilijan piae memoriae in katere so nam potrdili vsi njegovi nasledniki in šele pred petimi leti tudi Vaše cesarsko Veličanstvo, in da nas ne bo katerasibodi predpostavljena nam gosposka, bodisi duhovska, bodisi posvetna, od leta do leta proti vsaki pravici in človeški pameti in ljubezni do Boga in bližnjega čim dalje, tem huje tlačila, mučila in preganjala.«

»Kanalje!« je siknil grof.

»Pride še lepše!« je menil sodnik. Bil je skoro navdušen, ko je čital. Čudno posmehljiva mu je bila beseda. Deloma je izgovarjal sičnike šumeče kakor Lahi. Zdajpazdaj je z nemirnim pogledom oplazil grofa. Znamenita je bila razlika med gospodom in slugo. Dočim je bil grof kljub svoji zdolgočasenosti in trudnosti nervozen, srdit, odkrit v svojih kretnjah, je bil sodnik kljub svoji dokaj zalitejši osebnosti podoben gibčnemu in zavratnemu, računajočemu in vsako kretnjo opazujočemu akrobatu. Tudi njegovo obličje je bilo sirovo, nesorazmerno, hinavsko, prežeče. Grof se ni oziral nanj, nego je motril sliko na stenskem gobelinu.

Sodnik je vzdihnil in čital:

»Še danes moramo namreč prenašati, trpeti in izvrševati vsa ona dela in bremena, opravke in rabote, glede katerih so nam bile milostno podarjene omenjene predpravice.«

»Katere?« je vprašal grof.

»Izmišljotine,« je zamahnil sodnik malomarno z roko, »neumnost! Davek na sol, pravica do ene četrtine od desetine —«

»Vem!« je dejal grof. Sodnik je čital:

»Gospod grof in consortes nas dolže upora v točkah, kakor sledijo: Da je namreč Ivan Živec

branil odpeljati neko žensko v zapor. To je od konca do kraja vse zlagano, kar lahko potrdijo ne samo trije tedaj pričujoči možje, nego tudi grofov birič Mohor Kacafura in Živec sam.«

»Čitajte,« je velel grof, ko je sodnik prenehal.

»Toženi smo, da se nismo ob priliki, ko so se pokazale nekatere francoske ladje v reških in tržaških vodah, takoj zbrali, nego se upirali. To je neresnično, kajti, ko nam je gospod kapitan Feliks Caesar poslal povelje, naj se za vsak slučaj preskrbimo s sabljami in puškami ter s prikuho in kruhom, smo to immediate per proprio nostro storili in na drugo povelje, izdano v Gorici dne 18. aprila, devetnajstega nato postavili v Gorico moštvo in nas je vsak dan stal prostak 12, korporal 30 kr.; tako da nas je ta pohod stal okroglo 500 gl. brez smodnika, svinca in drugega, česar je treba deželjski kompaniji. Vkljub temu, da leži naš kraj daleč od Gorice, je zahtevano moštvo že v enem dnevu in eni noči dospelo tja, kar more resnici na ljubo potrditi celo mesto Gorica. Taki veliki izdatki nas zadenejo vsakokrat, ko se vrši exercitium ali pregledovanje čet, kar se je letos že dvakrat zgodilo. Vse te stroške moramo pokriti iz lastnih sredstev in še doživeti, mi revni in nesrečni ljudje, da se našim nasprotnikom verjame.

Item nas toži naš grof, da se upiramo pri rabotah, dočim je baš nasprotno res. Kajti ne izvršujemo samo hišnih rabot v Tolminu, kakor tudi vse potrebne rabote v Bilje in Rubije in Gorico, kolikor more mož ali konj nositi, ali če je potrebno, voziti — kar smo dozdej vedno vse delali —, nego smo napravili šele pred Veliko nočjo rabot extra territorium s šestdesetimi konji, kar nas je stalo brez oskrbe konj in mož 60 gl., dasi nismo po postavi primorani k tem težavnim rabotam extra territorium. Pri zadnji komisiji je gospod grof trdil, da plačuje vse rabote extra territorium, kar je pa le v toliko res, da res nekaj plačuje, in sicer za tovrnega konja v Gorico 20 kr., dočim mora podložnik, katerega zadene taka rabota in nima sam konja, postaviti na cesto moža s konjem in z vso oskrbo, če ne more iti sam, in za posojenega konja plačati 1 beneški zlat. Če pa kdo ne more takoj napraviti omenjene rabote, bodisi da nima konja, ali da je radi nesreče zadržan, ali da tudi za denar ne najde namestnika, tedaj tega ultra fas et justitiam kaznujejo in se ne ozirajo na opravičilo, kakor se je to zgodilo Matiju Jugu iz Sel, ki mu je bil konj vsled dolge poti ohromel in ni mogel na naglo povelje niti proti odškodnini dobiti drugega. Dasi je mož nekoliko po določenem času prišel s konjem, je bil brez

zaslišanja radi kratke zamude obsojen na 25 gl. kazni.

Tako je tudi, ko ni mogel rajni Gašpar Kragulj, ki je peljal svoj med na prodaj v Trbiž, povelja opraviti, oskrbnik našega gospoda grofa imenovanemu Gašparju Kragulju ob njegovi vrnitvi iz Trbiža sine omni alio procedere vzel štiri vole in jih dal immediate odpeljati v klavnico. Ko pa se je omenjeni Kragulj pri gospodu grofu pritožil in se opravičil, češ, da za raboto ni vedel in tudi delavne živine ni doma imel, da bi bil raboto opravil, ga je grof povrh še kaznoval z globo 50 gl. in mu tudi naložil, naj zvozi kamenja za veliko apnenico. Ker pa je ubogi mož že šest volov izgubil in sam ni imel nobene delavne živine več, je moral voziti z izposojenimi konji in voli na lastne stroške, kar bodo potrdili juramento vivi testes in quantitate.«

Grof se je nemirno zganil, toda rekel ni nič.

»Item je pustil omenjeni grof rajnega Gašparja Kavčiča tako dolgo v ječi, da je ondi umrl. Nato je gospod grof uboge sirote in varovance radi umrlega očeta kaznoval z globo 250 beneških zlatov, kar tudi lahko s prisego dokažemo, in še veliko drugih kazni, s katerimi nas je brez pravega vzroka kaznovala naša gosposka.

Tako je na primer zadnja komisija med drugim zaukazala Martinu Munihi iz Sel, naj gre prostovoljno v zapor v Gorico. Ni se takoj priglasil, kakor drugi, deloma ker je hotel svoje domače zadeve urediti, deloma ker ni imel denarja za na pot in se je zato odpravil h krčmarju na Stopec, da bi tam dobil na posodo. Ko pa se je pri omenjenem krčmarju poslovil in hotel poslušno oditi naravnost v Gorico, so ga, stopivšega iz krčme, pobili skriti biriči in grajski vojaki za prvim grmom in ga — Muniha — s sunki in pretepanjem tako zdelali, da je dobil na telesu šestnajst smrtnih poškodb. Ko pa so vprašali biriče in vojake, zakaj da tako grozovito trpinčijo ubovega moža, so odgovorili, da jim je njih milostni gospod grof tako ukazal. Nato so tako ranjenega moža privezali na konja in ga odpeljali v Gorico v ječo. Ker pa se je naš gospod grof bal, da bi tako grozovito na njegovo povelje zdelani in ranjeni mož prekmalu umrl, mu je poslal zdravnike. Nemogoče je, da bi tako zdelanega ozdravili. Ta velika krivica se je zgodila ubogemu možu contra omne mandatum gospodov komisarjev.

Item smo toženi, da ne plačujemo novih naklad. Tudi temu odločno ugovarjamo in smo pripravljeni juramento izkazati, da smo vse naklade vedno radovoljno plačevali, in sicer vedno več, kakor je naložila zapoved gospodov komi-

sarjev, o čemer se lahko izkažemo s kanclijskimi pobotnicami in je tudi iz priloženih razvidno, da so se nam contra ordinem nakladala nova bremena. Za te pobotnice je moral vsakdo, že za najmanjši listič, plačati 16 soldov, t. j. 10 kr., dasi iz pobotnice v tem oziru ni nič razvidno quantum et quid. Da pa razni uradniki ratione novae impostae večinoma več zahtevajo od nas, kakor jim gre, je razvidno tudi iz naslednjega: Po zadnji komisiji je bil poslan od gospodov komisarjev županu iz Lader plačilni nalog in ta je tudi takoj po sprejemu naloga prinesel denar v pisarno, kolikor so zahtevali. Ker pa ni hotel plačati toliko, kolikor so zahtevali pisarniški uradniki, ampak se držal tega, kar je bilo zapisano v plačilnem nalogu, niso hoteli denarja vzeti, in šele ko je prišel tretjič, so mu z veliko nevoljo denar iztrgali. Tako smo si nakopali s pravično stvarjo in pravilnim izpolnjevanjem dolžnosti največje sovraštvo in jezo naših predpostavljenih. In zadnji čas nas hoče že vsakdo rubiti, da nam tega na noben način ni mogoče natanko popisati.

Dasiravno so v omenjeni komisiji naš gospod grof in gospodje komisarji sami na podlagi izvlečka ex urbario gospoda grofa določili, koliko mora vsak podanik plačevati in kakšna tlaka se sme komu nalagati, ravnajo vendar razni sodni sluge in biriči proti tem določilom in niso zadovoljni, če jim damo toliko, kolikor kaže izpisek, nego hočejo toliko imeti, kolikor se jim zljubi, kakor to že nekaj let delajo, ne da bi mi vedeli, cur vel quomodo so to začeli. Poleg tega pripovedujejo biriči, da se bodo oni izpiski zavrgli, kar s prisego lahko potrdijo: Andrej Kavčič, Vrban Kozorog, Sebastjan Kavčič, kakor tudi cela občina Ljubinj to priseči hoče. Vrhutega nas grofovi uradniki in biriči contra debitum et justitiam pogosto rubijo, in če se hočemo mi stantibus his pri gospodu grofu pritožiti v dobrem mnenju, da nam bo on pomagal, nas on grdo sprejme in ne usliši, nego pravi, da ga prav nič ne briga, kako da je bilo pred petimi leti. Tudi to lahko juramento potrdijo Pavel Trojar, Anton Melinc, Ivan Bajt, Vrban Klobučar in še mnogo drugih.«

Tu je grof skočil.

»Ali še ni konca?«

»Še zaključek preostaja,« je dejal sodnik.

»Tako smo mi kmetje, podaniki tolminske gosposke skoro vsi od naše predpostavljene gosposke že tako izžeti in osiroteli, da v bodoče nele ne bomo mogli plačevati niti davkov, ki gredo Vaši Cesarski Visokosti, nego bomo morali prijeti za trdo beraško palico in vsi skupaj zapustiti zemljo, kakor se je že mnogim zgodilo.«

Grof je še vedno strmel predse. Tedaj je sodnik končal:

»Zato prosimo Vaše Rimsko Cesarsko Veličanstvo za božjo in pet krvavih Kristusovih ran voljo, naj bi Vaše Veličanstvo hotelo vpoštevati naš žalostni položaj in ne verjelo našim nasprotnikom.«

Tedaj je grof prvokrat pogledal sodniku v obraz:

»Kaj je resnica?«

Sodnik se niti za hip ni zmedel, nego je odvrnil: »Resnica je, da je ta pritožba lažnivo zasukavanje in zlobno obrekovanje. Ali bi sicer jaz nosil take obtožnice pred velemožnega gospoda grofa?«

»Jaz Vam zaupam,« je odgovoril grof. »Ali smem tudi drugim, oskrbniku Grandenteju, bom videl.«

»Smete!« je dejal Locatelli.

Grof ga je odslovil in pripomnil:

»Saj veste, kaj je Vaša dolžnost!«

»Vem,« je dejal Locatelli; »dal bom preiskati, kdo so rebelles.«

Grof mu je prikimal.

*

Sodnik Locatelli je komaj stopil skozi vrata, ko ga je pozval grof nazaj in mu dejal nekam nevoljno:

»Ali odhajate takoj?«

Sodnik se je poklonil in odvrnil:

»Stvar je nujna, Vaše blagorodje!«

»Da!« je odvrnil grof še vedno razdražen. »Toda, jaz mislim, da bi lahko vedel, kako in kdo Vam je prinesel to — pismo,« je dejal in pokazal na list, ki ga je bil prej vzela iz sodnikovih rok. »Sploh,« je vzkliknil, »meni ni vse jasno, kaj se na Tolminskem godi! To veste, da ljubim red!«

Sodnik se je ponižno priklonil:

»Gospod grof so me odslovili z opazko, ali vem, kaj mi je storiti. Gospod grof so utrujeni, zato si nisem upal, nadlegovati jih z natančnimi podatki. Če gospod grof želijo, jim takoj ustrezem.«

»Prosim!« je dejal grof in sedel ter mignil tudi sodniku, naj sede.

Sodnik je začel grofu dokazovati, da so vse točke v kmetski pritožbi neosnovane. Grof ga je prekinil:

»Tega mi ne pravite. Za red ste Vi odgovorni in dajali boste račun, kadar bom sam zahteval. Odkod Vam je prišla v roke pritožba, to hočem vedeti!«

Sodnik se je vljudno in hinavsko napravil sila majhnega in dejal:

»Imam človeka, ki mi prinaša vesti o gibanju kmetov.«

»Kdo je ta človek?«

»Isti je, ki je pritožbo pisal.«

»Tako?« se je začudil grof.

»Da,« je dejal Locatelli. »Ime Vašemu blagorodju ne bo neznano. Jakob de Facis.«

Grof si je segel z desnico preko čela. Sodnik mu je pomagal:

»Tolminski advokat je, obenem je zdravnik in se poteguje za službo pri Velmožnem —«

»Vem!« je odrezal grof.

»Stvar je taka, da de Facisu kmetje zaupajo. Tako služi na dve strani.«

»Nevaren človek!« je dejal grof. Sodnik je pripomnil:

»Nevaren in tudi nepošten. Vaše blagorodje se spominja, da ga nisem priporočil. Pijanec je, mojega nečaka, Vašega blagorodja oskrbnika, Luigiya, mi zavaja.«

Grof se je udobrovoljil:

»Kakšne intrige so zopet to? Vi ga ne marate in on Vam dela!« Sodnik se je poklonil:

»V službi za velmožnega gospoda žrtvujem rad lastne interese in se izpostavljam celo nevarnosti —«

»Prav, prav!« je presekal grof, se dvignil in podal Locatelliju roko, katero je sodnik poljubil. Grof je bil prijazen:

»In kako boste zdaj uredili stvar?«

»Glede pritožbe? Nič lažjega.« Sodnik je nato grofu v juridični mešanici besed obrazložil, da bo prijel nekaj nezadovoljnežev in jih zaprl ter pri-

silil, da javno prekličejo pred zbranimi zastopniki vasi žalitve proti grofu in gosposki, in da se grofu sploh ni treba meniti za zadevo. Določeni dan, kadar bi preklicevali, bi se drznil povabiti grofa, da pride v Tolmin.

Grof mu je stisnil v drugo desnico in menil, da to ne bo škodilo trdovratnim, k uporom nag-njenim ljudem.

»Ah,« je vzkliknil Locatelli, »Vaše blagorodje bodi uverjeno, da je križ ž njimi.« Nato je menil, da je sicer le nekaj glav, katere bi bilo treba ukrotiti, da jih pozna in da ne bo miroval, dokler jih ne ukroti. Segel je pod jopič, izvlekel zamazan listič in ga ponudil grofu. Ta je strmел v drobni list in vzkliknil:

»Giovanni Gradnik! Kdo je to?«

»Ah,« je vzkliknil Locatelli, »oprostite, Vaše blagorodje, tega ni več. Ta je umrl.«

»In je bil upornik?«

»Da!« je sunkoma izustil Locatelli, »bil je morilec in požigalec. Ubili so ga Vašega blagorodja srditi biriči, ko se je branil.«

»Jaz vsega tega nič ne vem!« se je zavzel grof. »Ali mi niste poslali relacije?«

»Sem!« je odvrnil Locatelli. »Vaše blagorodje jo je gotovo založilo.«

»To ni mogoče, jaz ljubim red,« je dejal odločno grof. Sodnik je obljubil, da pošlje prepis.

»Prosim!« je dejal grof in se dvignil ter sodnika v drugo odpustil. Toda poklical ga je še enkrat nazaj in mu sporočil za oskrbnika, naj vpošlje v treh dneh račun upravljanja tolminskih zemljišč in vsoto šest tisoč goldinarjev.

VI. ČEBELE IN TROTI.

Martin Munih in Peter Duša sta šla čez Brice na Stopec, baš ko je vzšlo solnce. Do tu sta molčala. Tu pa je izpregovoril Munih:

»Ali te pustijo galjoti, da tako romaš po Tolminskem?«

Peter Duša se je zasmeljal:

»Ali nisem desetnik?«

»Saj si edini sin, brez matere in očeta, in ne deseti!« je odvrnil Munih. Duši se je zresnilo lice in je rekel:

»Kdor ima devet otrok in še desetega, ga bo redil. Kadar pa je med desetimi ženami ena, ki nima moža in ima otroka — tisti je desetnik.«

»Glej,« je odvrnil Martin, »tega še nisem vedel. Pa čemu ne primeš za rokodelstvo in romaš brez doma?«

Peter Duša je stegnil roke proti solncu:

»Proklete so, ubijale bi, delati se jim ne da. Tistemu, ki mi je bil oče, sem se rodil v nadlego, tisti, ki me je rodila, v sramoto. Ali ne vidiš, da sem zaznamovan?«

»Kje?« se je začuden ozrl Martin Duši v obraz. Toda temu se je vse obličje razvleklo v smeh in je vzkliknil:

»Galjoti in vi kmetje, vsi ste enako neumni.«

Tisti hip sta vstopila na Stopcu v krčmo Martinovega sorodnika Valentina. Za ognjiščem je sedel in se z ženo prepiral s svojim ženskim glasom, prav tak, kakršnen je bil pred šestimi leti: brez brk, brez obrvi in mlečnoplavih las.

»Čebele, pa Bog pomagaj!« je pozdravil Duša.

»Troti, troti!« je jeknil Valentin in se nagnil mimo kadečega se ognja, da bi videl vstopivšega. Žena Valentinova pa je kriknila in se sesedla ob

ognjišču. Nenadni pogled na Martina jo je ustrašil, saj šest let ni čula o njem drugega, nego da je dobil šestnajst smrtnih ran.

Valentin je zarajal od veselja:

»Jej, Martin, kako mi prav prideš!«

In skočil je z ognjišča, zavpil na ženo, naj ne nori pri belem solncu vpričo živih ljudi, popadel Martina za roko in ga povlekel iz kuhinje na desno v pivsko izbo. Duša je šel za njima, dočim je žena zdihovaje oddrsala ven, da si opomore od strahu. Notri v izbi je sedel v kotu za mizo samcat pivec, pijan, s stisnjeno pestjo na mizi in je venomer govoril sam s seboj:

»Nož bom nabrusil pa pojdem! Boš videl, galjot, kdo je Lužnik, kadar bo nož nabrusil.«

»Hčer so mu tolminski skvarili, zato pije!« je dejal s svojim ženskim glasom Valentin, stopil k oknu in postavil vrč vina na mizo. Duša je lezel za peč in legel. Valentin je potisnil Martina za mizo in prisedel ter brez vsake radovednosti, odkod in kako, ponovil:

»Tako prav si mi prišel, Martin!« In z nekako dvomečim glasom je vprašal: »Ali pa si še kaj v nože?«

»Sem,« je govoril Martin resnico. »Kaj pa —«

»Vse zveš! Toda drevi, ob desetih, ko pojde ona spat. Prej ne!«

Tedaj se je oglašil Duša za pečjo:

»Poglej, ali nisem vedel in te prav pripeljal? Pa nočeš verjeti, da sem desetnik.« —

Valentin je otrnil tresko in sedel k Martinu, ki je bil v zapečku, dočim je Duša neusmiljeno smrčal. »Po cele tedne ne spi, zato pa spi, kadar začne,« je bil razložil Valentin Martinu. In Martin je menil, da je Valentin presneto znan z Dušo.

»Povedal ti bom, kaj da je, zdaj ko vem, kako je s teboj,« je govoril tiho Valentin. »Pred osmimi leti smo se hoteli vzdigniti nad Tolmin.«

»Vem,« je dejal Munih.

»Zato, ker so hoteli imeti celo desetino, galjoti.«

»Vem.«

»Potem so še sol obdačili.«

»Vem.«

»In od ognjišča so sold zahtevali.«

»Vem.«

»Potem smo se pritožili, pa so komisarji prišli in so nas strahovali. Saj so tebe skoro ubili.«

»Čemu vse to pripoveduješ, saj vem!« je odvrnil Martin.

»To veš! Pa tega ne veš, da Šimona Golje niso ujeli.«

»Ne, tega nisem vedel.«

»Vidiš, tisti večer, ko so tebe pobijali, je prišel tod mimo. Čez Podmelec so ga šli lovit, pa je bežal po Grapi in lezel čez Senico, ker so v Bači prežali nanj.«

Za hip je umolknil in nato skrivnostno nadaljeval:

»Opolnoči je potrkal. Tak je bil, da se je komaj na nogah držal. Piti sem mu dal, da je malo k sebi prišel. Pa je rekel, naj tresko ugasnem. V temi sva sedela, pa je rekel, da beži čez Volče na Benečansko. Za malo loja me je prosil, da si bo nože mazal, da ga ne bi žulilo. Vprašal sem ga, če bi rad sira na pot. Skoro zajokal je, da Bog ve, če bo mogel vrniti. Z dobro besedo sem ga le potolažil. Glej, pa me je nato prijel za roko in priseči sem mu moral.«

»Zakaj?«

»Kaj ne veš, da so ga zato tako lovili, ker ima tisto cesarsko pisanje, kaj da so tolminske pravice. Zato sem mu prisegel. Tisto pismo mi je dal, da ga skrijem, dokler ne pride ponj. Bal se je, da bi ga ne ujeli.«

»In ga niso?«

»Ne.«

»Pa pismo?«

»Ima ga! V najhujši zimi je prišel ponj, ko niso več pazili nanj, in sem mu ga dal. Pa še takrat je prišel ko berač, ki dela pokoro, na pol obraza obrit.«

Martin je prijel Valentina za roko.

»Na pol obraza? Videl sem ga, pa ga nisem poznal. Ko smo okope kopali, je šel mimo in me je spoznal in rekel, naj bežim. Lej, in potem sem res bežal.«

Valentin je kimal z glavo:

»Sin se mu šola, zato hodi v Gorico, da bi ga vsaj od daleč videl.«

»In pravice?«

»Tisto pisanje? I, glej! Prepisati je dal na Laškem in zdaj jih berejo vsi, ki znajo: Laharnar na Pečinah, Defacis v Tolminu, pa tudi drugi imamo prepise. Tudi jaz!«

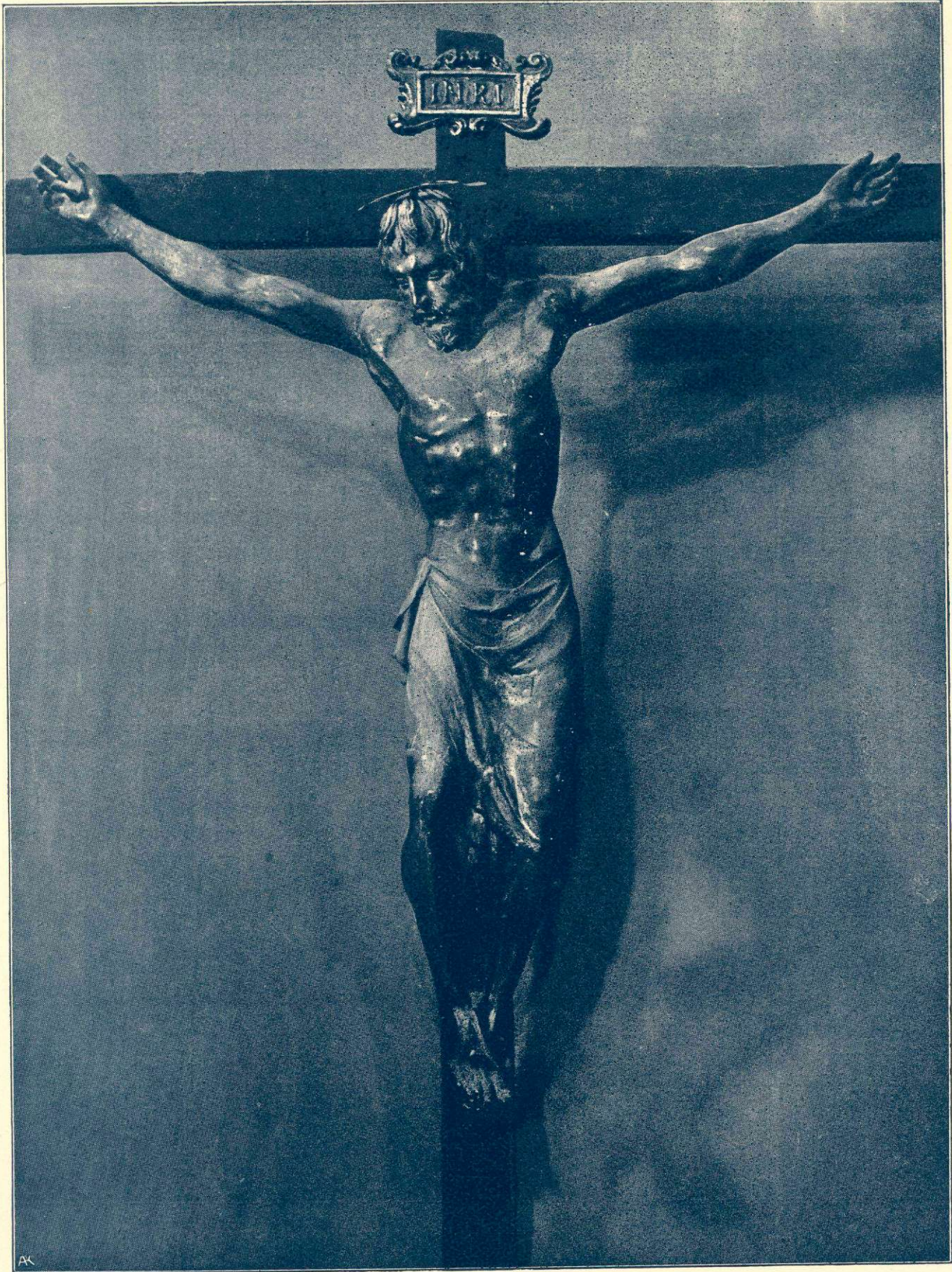
Valentin je zlezal s peči, odmaknil prag in vzela iz lončene posode orumenel list iz množice še drugih orumenelih listov.

»Beri!« je dejal Martin.

»Latinsko je,« je odvrnil Valentin, brati ne morem, povem, kaj je zapisano.« In s prstom kazaje na list, je govoril:

»Glej, tu stoji zapisan cesar Maksimilijan in tu smo mi, Tolminci. In tu stoji, da ne plačujemo davka od soli, in tu, da nam gre četrtna desetine, in tu, kako da nam mora pustiti gosposka

Donatello: Lesen križ. (Firenze; S. Croce.)

naše navade v cerkvi in občini in pravico soditi v Berlin, pa da smo prosti vseh davkov, ki niso tu notri zapisani, za vse večne čase!»

Z nepopisno spoštljivostjo sta moža opazovala zamazane, krivenčaste pismenke. Valentin je menil:

»Veš da jih bode v Tolminu tako pismo. Zato se je Šimon bal.«

»Kaj je pa drugo?« je vprašal Martin in pokazal na ostale liste.

Valentin se je pomaknil tik k Martinu in šepetal:

»Zdaj zveš, zakaj sem te vesel. Ali prisežeš?«

»Kako naj prisežem?«

»Povedal bom molitev. Potem boš vedel!« je dejal Valentin, se prekrižal in rekel z monotonim glasom:

»Prisežem pri svetih Kristusovih ranah in pri zveličanju svoje grešne duše, da bom do svoje smrti varoval svoje pravice, od cesarja Maksimilijana mi podeljene, da bom rajši strašne smrti umrl in da me sme vsakdo ubiti, če bi kdaj tiste ovajal in gosposki izdajal, ki bi se za te svoje pravice vzdignili zoper gosposko in tudi zoper krivične komisarje in dacarje. Jezus, Marija, Jožef, bodite mi v pomoč!«

Valentin si je zopet prekrižal čelo.

»Prisežem!« je dejal Martin.

Valentin je dejal:

»Naš pozdrav je zdaj: čebele, troti. Saj si slišal?«

»Sem!« je odvrnil Martin.

Tedaj je razgrnil Valentin še ostali papir in dejal:

»Tu so tisti, ki so prisegli!«

»Malo!« je dejal Martin.

»Vsak dan nas je več. Vsaka krivica v Tolminu, pa je eden več.« In razgrnil je drugi list:

»Tu jih je več. Ti plačujejo puntarski groš.«

»In tam?« se je dotaknil Martin tretjega lista.

»Tu so tisti, ki tudi groša še ne plačujejo. Plašljivci so ali pa skopuhi, kot šentviški Lapajne, in zavistneži. Pa jih je vsak dan manj. Za punt niso; da naj cesarju tožimo, so hoteli. Pa so se še drugi potlej vdali. In so res napisali. Za štirinajst dni pojdejo štirje na Dunaj.«

»Hudirja pojdejo,« je tedaj vzkliknil Duša in se dvignil, »če pa že grof ve za tisto tožbo.«

Valentin je prepaden odskočil. Duša se je zasmel:

»In če ve! Ali je to kaj slabega? Zdaj bodo v Tolminu tistim, ki bi se samo s pritožbami radi pravdali, tako zagodli, da bodo za vedno ozdravljeni.«

»Ježeš, ti deš, da bo to celo dobro?« se je začudil še enkrat Valentin.

Duša je pokazal s prstom na orumenele liste in dejal:

»Tako povem, da ne bodo trije meseci minili, pa boš lahko tisti papir proč vrgel, kjer jih imaš zdaj največ zapisanih.«

Tedaj je dejal Martin nekam ostro:

»Kako pa ti veš, da grof ve za pritožbo?«

Duša se je glasno zakrohotal in vzkliknil:

»Ali mari nisem desetnik?«

Valentin se je nemirno zganil in zašepetal:

»Za božje ime, ne vpij, zbudiš mi ženo in ostrašiš.«

»Čebele!« je dejal Duša in zopet legel.

»Troti!« sta odvrnila Martin in Valentin Munih.

* * *

Sodnik Locatelli je dan za dnem zaslišaval ljudi zaradi pritožbe. Klican je bil Ivan Bajt, Doljan in miren človek; še mački bi ne bil stopil na rep. Pa je dejal sodnik:

»Puntaš se, Bajt!«

»Bog mene vari!« se je ustrašil Doljan.

»Pa te le briga, kako da je bilo pred petimi leti in kako zdaj tvoja predpostavljena gosposka misli!«

Bajt je komaj umel, kaj bi sodnik rad. Še bolj se je zbegal, ko je nekaj kriknilo nanj:

»Furbo, furbo!«

Bajt se je ozrl za glasom in je videl zeleno papigo v kletki in je dejal, videč, da tudi sodnik motri ptico:

»Lepega ptiča imajo, gospod sodnik.«

Gospod sodnik se je vpričo takega omalovaževanja zavedel svojega dostojanstva in zavpil:

»Bajt, ti si puntar. Cesarju si tožil gospoda grofa.«

»Ježeš!« se je ustrašil Bajt in pogledal zdaj papigo zdaj sodnika in mrmral, da on prav nikogar še nikoli ni tožil.

Kako, da ni tožil, je hotel vedeti sodnik. On da prav dobro ve, da je tožil.

Papiga je siknila novo psovko, ki je Bajt ni umel in ki ga je zato tem bolj razburila.

Sodnik pa si je začel meti roke in je govoril skrajno prijazno, skoro očetovski:

Recimo, je menil, če bi se bila Doljanom zgodila krivica, ker so morali letos izredno opravljati Dobrave, ali recimo, da bi se jim bila zgodila kakršnakoli krivica, ali ni on, grofov sodnik, zato v Tolminu, da skrbi za red? Ali je to kak red, pritoževati se cesarju? To je punt, to je kaznivo dejanje. On da sicer ve, da Bajt ni tako hudo

mislil, da pa on kot grofov služabnik nikakor ne more opravičiti Bajta, ki naj zato nikakor ne go-drnja vpričo zelo, zelo nizke kazni, ki mu jo na-laga ne on, kot sodnik in prijatelj kmetov, nego postava.

»Ali bo globa težka?« je hotel vedeti Bajt.

»Trideset goldinarjev,« je dejal sodnik. Morda bo visoki gospod znižal še to kaznen v slučaju, da se Bajt na določeni dan priglasí pred grofom in svoj prestopék obžaluje.

Papíga je zahreščala za Bajtom, sovražno in zlokobno. Bajt je obljubil, da bo obžaloval svoj prestopék. Solze so mu stopile v oči pri misli na globo. Tih in prepaden je odšel.

Doli na cesti se mu je vrnila zavest in nekaj uporne volje.

»Trideset goldinarjev,« je mrmral, »zato, ker iščemo svoje pravice, kakor bi se pritožiti ne smeli.«

Tedaj ga je zanikaren človek potegníl za rokav in dejal:

»Pravica to ni, da se vam še pritoževati ne pustijo.«

»Ni ne!« je zmajal Bajt, »pa oni s tičem gori drugače pravi.«

»Ali ne poznaš galjota?«

Bajt se je ozrl nekam plaho na zanemarjenega človeka in je dejal tiho:

»Tako lepo ste napisali vse, kako, da iz vsega nič ne bo?«

»Bo, kar bo,« je dejal zanemarljeni človek in je povlekel kmeta s seboj v zanemarljeno krčmo svojega brata. Bil je to Jakob de Facis.

Nezaslišano je bilo, koliko so tisti čas na Tolminskem globili. Sodnik je kislóresno ponovil že v stotič, da to zahteva postava. Pri tej besedi

se je možu vselej lice zmračilo. Šesttisoč goldinarjev v treh dneh, je bil rekel grof in sodnik je to vestno sporočil svojemu nečaku, mlademu, krasnemu lahkoživcu, oskrbniku Luigiju Grandente. S svojimi črnimi očmi in bledimi lici je strmél Grandente v strica in ni rekel nič, na kar se je sodnik silno razhudil, teptal z nogami in besnel. Nečak je mirno in molče prenesel stričevó razjarjenost. Potem je moral sestí za mizo in računíti. In ko je seštel zapravljeni grofovski denar, je bilo jasno, da nedostaje od denarja do zahtevane vsote baš petstotriinštirideset goldinarjev.

Sodnik je zaklel. Ni vinarja premalo ali preveč ni zahteval grof. Bil je v gospodarskih rečeh zelo natančen in vesten. Nato se je sodnik še enkrat razhudil nad nečakom in ga nemilostno odslovil. Tretji dan je poslal Grandenteja z zahtevano vsoto v Gorico. On sam pa je globil na račun nečaku posojenega denarja.

Očividno je bil mož vsaj do svojega sorodnika usmiljenega srca.

* * *

Na Stopcu je nekega večera dejal Valentin Munih svojemu sorodniku Martinu:

»Hoje bo dovolj to zimo, Martin.«

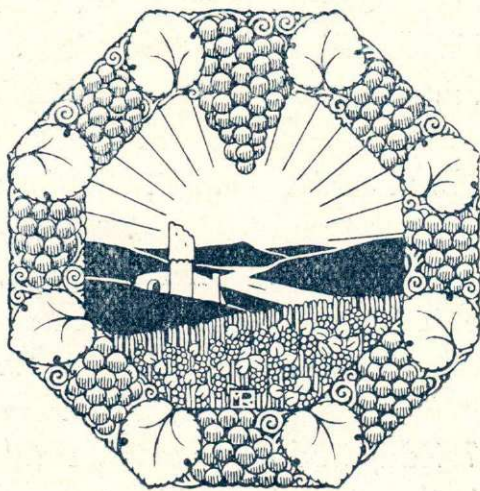
»Naj!« je dejal mračno Martin.

»Doljani vsi, Vrsnjani vsi, Ljubinjci vsi, Bačarji in Graparji vsi, Modrejani in Modrejčani vsi, vsi Idrijčanje, Ponikvarji, Pečinarji. Na Šentviški gori vsi razen Valentina Lapajnetá, ki ga ni škoda, skopuha.«

In prav tedaj je vstopil imenovanec in je dejal Valentinu Munihu, krčmarju:

»Puntarski groš sem prinesel.«

»O, vraga! Celo ti?« je vzkliknil krčmar. Lapajne je odprl duri in odšel, potem ko je plačal, v noč. Bila je temna in mrzla. (Dalje.)

IZIDOR CANKAR: DONATELLO.

(K našim prilogam.)

I.

Donatello je bil rojen l. 1386. v Firenzi in je umrl l. 1466. ravno tam. Bil je najodličnejši kipar 15. stoletja in največji duh zgodnje renesanse, kakor bomo razvideli iz njegovih del. V njem je vse umetniško teženje 15. stoletja najkrepkeje izraženo, tako da si umetnosti, kakor se je v tem veku razvila, brez njega ne moremo misliti. Del njegovih rok je nešteto in vendar je še več delal z umom, nego z rokami. Ta umetnik je našemu času še posebno soroden, ne toliko po svojem mišljenju, kolikor po tistem, kar imenujemo sedaj »individualnost«, t. j. gotovost poti, samozavest, popolno vdanost svojemu poklicu in prezir vseh konvencionalnosti. Razumljivo je, da bo Donatello času, ki cení nad vse (in precejnuje) avtonomni individuum, ker mu je fantom nadčloveka še vedno merilo ravnanja, zelo blizu.

Vasari¹ ga karakterizira z naslednjimi besedami: »Bil je zelo radodaren, ljubezniv, prijazen in prijatelj boljši, nego samemu sebi; za denar se ni nikoli menil in ga je hranil v košu, ki je visel na vrvi od stropa, od koder so pomočniki in prijatelji jemali, ne da bi ga prosili dovoljenja. Preživel je zelo veselo starost, in ko je začel hirati ter ni več mogel delati, so mu priskočili Cosimo (di Medici) in drugi prijatelji na pomoč. Pripovedujejo, da ga je Cosimo ob svoji smrti priporočil svojemu sinu Pietru, kateri mu je, zvesto izpolnjujoč očetovo voljo, podaril v Cafaggiulu posestvo s takimi dohodki, da je mogel od njih brezskrbno živeti. Donato se je tega silno razveselil, ker je menil, da mu sedaj gotovo ne bo treba umreti od lakote. Toda imel je posestvo komaj eno leto, ko se je vrnil k Pietru in se odpovedal posesti z javnopravno listino, zatrjujoč, da neče izgubljati svojega miru zaradi domačih skrbi in najemnikovih sitnosti, ki je hodil vsak tretji dan nadenj, češ, da mu je veter razkril golobnjak, da mu je občina zaradi zastalih davkov pobrala živino ali da mu je nevihta uničila vino in sadje; tega je tako sit in naveličan,

¹ Giorgio Vasari, rojen l. 1511. v Arezzu, Michelangelov učenec, slikar in stavbnik, umrl l. 1574., je izdal prvo izdajo svojih umetniških življenjepisov (»Vite«) l. 1550., druga popravljena in pomnožena izdaja je izšla l. 1568. Delo je v marsičem pomanjkljivo, netočno, anekdotsko in ga je treba le kritično rabiti, a je prvi vir umetnostne zgodovine iz dobe renesanse.

Onde di costui si puo dire, che tanto lavorasse col giudizio, quanto con le mani.

Vasari, *Vita di Donato*.

da v prihodnje rajši umrje od lakote, kot bi moral misliti na take stvari.«

Še drugo zanimivo anekdoto pripoveduje Vasari o Donatellu. Izdelal je bil za zadrugo mizarjev kip sv. Marka; »ta kip je napravil Donatello tako umetno, da tisti, ki se na umetnost niso razumeli, niso spoznali njega lepote, če je stal na tleh, in načelniki zadruga niso hoteli dovoliti, da bi se kip postavil. Zato jih je Donato prosil, naj pusté, da ga postavi gor, ker ga bo popravil, tako da bo iz njega postala popolnoma drugačna figura, ne več prvotna. To se je zgodilo. Donato je kip zaširinal za štirinajst dni, se ga medtem ni dotaknil in ga potem zopet razkril; sedaj so ga vsi občudovali.«

Nič ni važno, ali je na teh anekdotah kaj resnice. Važno je le to, da je že Vasarijev čas, kakor je razvidno iz njegovih besed, videl v Donatellu samozavestnega umetnika, jasnih ciljev, sigurnega dela. Še mnogo jasneje, nego Vasarijeve anekdote, pa nam govore o istih lastnostih mojstra njegovi kipi.

K prvim kipom Donatella, ki jih je izvršil kot dvajsetleten mladenič, spada sv. Janez Evangelist (priloga I.). Dobro si je natančneje ogledati ta kip, ker je še popolnoma gotski, ustvarjen od čisto drugačnega duha, nego Donatellovi kasnejši. Med tem kipom in bronastim Davidom, ki ga priobčimo pozneje, leži velika evolucija mišljenja, vsa pot, ki vodi iz gotike v renesanso, in koristno je, če umetnika na tej poti zasledujemo.

Dvajsetletni Donatello je še mislil po gotsko, tudi funkcijo kipa je pojmoval po gotsko. V gotiki je statuarični problem ves drugi nego v renesansi; kip je v tej dobi velikanskih sintez le del arhitektoničnih celot, ne organizem zase. Vek velikih sintetičnih del, sholastične filozofije, Divine Comedie, do neba kipečih katedral, vek idealnih vojsk je podrejal enote skupnemu idealu, kip torej arhitektonični misli, tako da je bil ne individuum zase, marveč ena izmed sil, ki so držale in nosile stavbo. Zato je napačno, če iščemo v gotškem kipu v prvi vrsti resničnosti in narave — realizma, za katerim stremi prva renesansa. Ko je renesansa označila gotiko kot stil barbarov, ji je storila to krivico, da je iskala v njej rešitve problema, kateri je zanimal človeka poznejše dobe, kateri je pa bil gotiki tuj ali vsaj ne najvažnejši.

Donatellov Janez Evangelist je kamenita masa, ne telo. Ti krepki, heroični udi, ki jih mora tak kolos imeti, se nikjer prav ne pokažejo. Mogočne prsi so ploščate, obleka jih tako zakriva, da nikjer ne opazimo njih silnega mišičevja, ki jih n a š čas slutiti, išče za plaščem. Ta postava je kamenita celota, ne junaško človeško telo, ki ga odeva obleka. Kako je Donatello kasneje upodabljal take rame, kako je označeval njih pomen v zgradbi telesa! Sedaj so mrtve. Obličje je idealno, je obličje proroka sploh, brez individualnih znakov, brada je stilizirana. Ta kamen je del gotske arhitekture, ne realistična prikazen, sestavljena iz dveh elementov, telesa in obleke, ki bi imela vsak svoje naloge; z močne široke baze se počasi dviga človeški steber iz težke masivnosti, vitko raste, se zožuje navzgor in ponavlja tako v malem misel gotske arhitekture, kateri služi.

To je idejni znak gotskega kipa, njegova duša; ima pa še svoje vidne, zunanje znake, ki so zanj prav tako značilni, kakor špičasta okna za gotsko stavbo. V vsem telesu Janeza Evangelista, dasi sedi, se še čuti »gotška krivulja«, gotski kontrapost, zasukanost telesa v dveh smereh; prav tako so značilne težke, zlomljene gube med kolena ter v valoviti črti padajoči rob plašča ob levi nogi. To so najnavadnejši znaki gotskega kipa, ki se vedno ponavljajo in ki jih zapazi vsako oko. S tem, da se tako neutrudno ponavljajo, nam je zopet podan dokaz, da statuarični problem za gotskega umetnika ne obstoji v upodabljanju telesa in obleke, marveč v celotni zgradbi kipa, v njega masivnem izrazu, v katerem je tak motiv gub le ornamentalen detajl, kakor se ponavljajo v stavbi vedno isti ornamentalni detajli; in kakor ne more gotski stavbnik drugače, kot da oblikuje svoje okno v špičastem loku, ker je samo ta oblika adekvatni izraz tektonskih sil, ki delujejo v stavbi, tako se je gotski kipar navadil izražati s stojno krivuljo idejo svojih kipov: rast navzgor.

Ravno deset let kasneje (l. 1416.) je upodobil Donatello svojega sv. Jurija (priloga II.), ki stoji sedaj v nacionalnem muzeju (Bargello) v Firenzi. Če primerjamo ta kip s prejšnjim, opazimo, kako zelo se je Donatellovo mišljenje v desetih letih spremenilo. Mladi junak sv. Juri stoji v gotski niši, a je kakor v posmeh gotski arhitekturi. So sicer še malenkosti, ki spominjajo na gotiko, toda duh je ves drugi. Janez Evangelist je težka kamenita masa, to je živo telo. Obleka ne zakriva telesa tako, da bi izginjalo pod njo, marveč se mu tesno prilaga in prilagodeva mišičevju. Pogledati je treba trebušno partijo tega kipa, da vidimo, kako mrtve, shematične so bile prsi Janeza Evangelista, Va-

sari pravi o tem delu: »E certo nelle figure moderne non s' è veduta ancora tanta vivacità, ne tanto spirito in marmo, quanto la natura e l' arte operò con la mano di Donato in questa.« Če je še ob Vasarijevem času ta kip vzbujal spomin na antiko, si moremo misliti, kako pretresljiva novost je bil za prvo polovico 15. stoletja. Bil je prvič, da je človeško telo oživel pod obleko, se razgibalo, osamosvojilo, postajalo samo na sebi predmet umetniškega zanimanja in študija. Ideja gotskega kipa, ki smo jo prej pokazali, se je morala umakniti novi. — Prav tako nov je stojni motiv; sv. Juri je široko razkoračen, stoji trdno na tleh in je živo nasprotje s krivimi, navzgor kipečimi statuami gotike; to nasprotje je tako načelno, nepremostljivo, kakor nasprotje med idealizmom in realizmom. Da je ta kip na sodobnike močno deloval, nam je dokaz slika Andrea Castagna, Pippo Spano, ki smo jo objavili v prejšnji številki Dom in Sveta. In Castagno nikakor ni edini, ki se je učil od Donatella.

Resnično, duh Donatellovega dela se je spremenil v tem času; razlik med tema dvema kipoma ne moremo razložiti iz predmeta, češ, tam je upodobljen resni prorok, tu bojevit junak in tako je v predmetu samem iskati vzroka za različnost obeh postav. Kajti kmalu po svojem sv. Juriju se je Donatello zopet lotil proroških kipov, ki sedaj stoje na stolpu stolnice v Firenzi, S. Maria del Fiore, in ki so povsem različni od Janeza Evangelista. Priloga III. prinaša dva izmed njih, proroka Jeremija in očaka negotovega imena, ki ga je ljudstvo nazvalo »Plešca«, Zuccone. Vasari pripoveduje, da je Plešec portret nekega Giovanni di Barduccio Cherichinija, in pravi dalje: »Ta kip je slovel kot nekaj izrednega in je veljal za najlepšega izmed vseh, kar jih je kdaj ustvaril; kadar je hotel Donatello priseči, da bi mu verjeli, je imel navado reči: 'Pri moji veri, ki jo imam v svojega Plešca!' Med tem, ko je kip izdeloval, je gledajoč ga neprestano klical: 'Favella, favella, che ti vengà il cacasangue!' (Govori, govori, da bi te griza stisnila!)« To je zopet samo anekdota, pa značilna. Kako je njegov umetniški nazor sedaj drugačen od gotskega, dokazuje dejstvo, da je obraz Plešca individualiziran, individualiziran tako zelo, da ga Vasari, ki ljubi zgodbe, imenuje portret. Značilno je tudi, da Donatello ustvarja sedaj kipe, ki so »živi«, ki »govore«, torej samostojne eksistence, ne več dele gotske arhitekture.

Pa še druge važne razlike se pojavijo, če natančno opazujemo Janeza Evangelista in Plešca. V prvi vrsti pač ta, da sedaj nista več telo in obleka zrastle v eno samo kamenito maso, nego

da vsak obeh elementov ima svoje lastno življenje, pri tem se pa medsebojno dopolnjujeta. Pri Plešču je obleka mnogo naravnejša, manj shematična, bolj samostojna; samostojno se pod to valovito obleko giblje tudi telo, ki je le malo razgaljeno, a vendar dovolj, da dobimo jasen pojem o vsem, kar je ostalo zakrito. — Še v večji meri velja vse to za drugi kip naše priloge, za proroka Jeremija. Glava je kakor poznorimski portret kakega patricija, telo je še bolj razgaljeno, obleka še živahnejša in samostojnejša. Tako čudovitega zgiba, kot jo ima Jeremijeva desnica, bi ne znal dati svojemu kipu nihče, kdor misli po gotško; pogledati je treba to prelepo ramo in zapestje in nam je takoj jasno, kam meri Donatellovo umetniško teženje.

Po teh prorokih je Donatello izrezal leseni križ (priloga IV.), ki sedaj visi v cerkvi S. Croce. Tudi glede tega nam zna Vasari postreči z anekdoto. »Ko je (križ) končal, se mu je zazdelo, da je napravil nekaj izrednega, in ga je pokazal Filippu di Brunellesco, svojemu najboljšemu prijatelju, da bi slišal njegovo mnenje. Filippo je po Donatovih besedah pričakoval, da bo videl kaj lepšega, in ko si je križ ogledal, se je nasmehnil. Ko je Donato to videl, ga je prosil, naj mu kot dober prijatelj

pove svojo sodbo. Nato je Filippo, ki je bil zelo odkritosrčen, odgovoril, da se mu zdi, da je na križ pribil kmeta in ne telo Jezusa Kristusa, ki je bil zelo nežen in v vsakem oziru najlepši človek, kar jih je bilo kdaj rojenih.« Ta anekdota kaže, da je bil Vasariju duh tega Donatellovega dela že tuj; Križani se mu je zdel prenaturalističen, njegov obraz prekmetski; zato je umetnika s povestico rahlo pokaral.

Mi moramo soditi malo drugače. Iz vsega, kar smo doslej rekli o Donatellu, sledi, da mu je moralo biti naročilo, naj izreže velik križ, izredno ljubo. Sedaj je imel priložnost, da upodobi nago telo, da se brez ovire vda študiju anatomije. Mi iščemo na križu idealnega Kristusa, kakor Vasari in še bolj; Donatello ne tako. Enostranski, kakršen je bil nujno sam in kakršen je bil njegov čas, je videl v križu v prvi vrsti formalni problem, ki je že dolgo čakal, da se reši. Lotil se ga je in ga rešil, kakor kaže anatomska izborna izdelana prsna partija, ne meneč se za to, da je pribil na križ »kmeta« namesto »Kristusa«; bilo mu je za naturalistično eksaktnost kipa in nič drugega. Če je nam to danes premalo, kaže le, kako se umetnostna teženja in umetnostne sodbe spreminjajo.

KNJIŽEVNOST.

Prof. dr. Jos. Mantuani. **O nedavno najdeni votivni roki.** Ljubljana. Vel. 80, str. 25. Posebni odtis iz »Carniole« 1914, zvezek 4. — L. 1910. so našli v Drnovem (Neviodunum) pri Novem mestu malo bronasto ročico, visoko 56 mm, ki ima na sebi upodobljene razne predmete, kakor kipec Zeusa, mater z otrokom, ovnovo glavo z nožem, tehtnico, kačo, krastačo, kušcarico in želvo, drugi simboli (pinjin češarek in orel) so najbrž odbiti. Znamenita najdenina se hrani v deželni muzeju v Ljubljani ter je 51. ročica te vrste, za Cislitvanijo je celo edina, za katero se zagotovo ve najdišče. Učeni muzejski ravnatelj g. M. dokazuje, da predstavlja roka frizijskega boža Sabazija, kateremu jo je darovala mati v zahvalo, da je ščitil njeno dete pred zlim pogledom; obenem tolmači vse simbole. Nove zaključke o Sabaziju bode drugod natančneje objavil in z dokazi podprl. — V slovenskem slovstvu je taka temeljita arheološka razprava bela vrana. Odlikuje se tudi po skrbnem, lepem jeziku. Le izraz zadlanski (str. 4; prim. zahrbtni!) se nam ne zdi slovenski. Navedeno mesto sv. Avguščina (str. 9) se ne da tolmačiti o zlem pogledu. Gre za dojenčka, ki še ne zna govoriti, ki pa že zavistno in pikro gleda po sodojenčku, ker sesa na istih prsih. Ako se otrok urokov ne more ubraniti, jih tudi ne more povzročati, ker mu manjka zavest.

Dr. A. Stegenšek.

Starine železnih in salajskih Slovencev. Fragment iz zgodovine ogrskih Slovencev. — Dr. Josip Gruden je pred dvema letoma dobil od tišinskega župnika, dr. Franceta Ivanoczyja, neki rokopis iz prve tretjine 19. stoletja ter ga nato objavil v 11. letniku Časopisa za zgodovino in narodopisje na str. 93—154, kakor tudi v posebni brošuri. Rokopis ima dva dela. V prvem je na kratko opisana starejša zgodovina ogrskih Slovencev, v drugem pa razmere med katoličanstvom in luteranstvom na tleh rečenih Slovencev do leta 1780. Izdajatelj je pod črto dodal mnogo opazk zgodovinske vsebine, za kar mu moramo biti hvaležni. Omenjeni rokopis je spisan v madjarskem pravopisu, kar je lahko razumljivo. Sedanjega našega pravopisa niso v začetku 19. stoletja poznali ne ogrski in ne ostali Slovenci. Tem je rabila bohoričica, pozneje nekaterim tudi metelčica ali pa dajnčica. Pisatelj rokopa je jako goreč rodoljub ter rad govori o svoji ožji domovini. O raznih cerkvah ve povedati, kdo jih je postavil, obdaroval in jim preskrbel potrebnih duhovnikov. Razume se, da je treba take trditve sprejemati z veliko previdnostjo. Ta spis je najbrže prvi poskus, opisati zgodovino ogrskih Slovencev. Ker je pisatelj živel med ljudstvom, katerega preteklost je hotel razjasniti, je uporabil v svojem spisu marsikatero pripovedko, katero je slišal iz ust preprostega kmetiča. Iz spisa je razvidno, da so pastori,

ki so živeli med ogrskimi Slovenci, poznali Dalmatino biblijo in še druge slovenske knjige protestantovskih pisateljev. Spis, katerega je priobčil dr. Gruden, je zanimiv v zgodovinskem oziru, a ima gotovo še večjo veljavo za slovenskega jezikoslovca. Gospodu izdajatelju moramo biti hvaležni, da je priobčil ta spis ter ga rešil nemile usode, katera bi ga bila prej ali slej morda uničila.

Dr. Fr. Kos.

Pav. Flerè, **Babica pripoveduje**, II. V Ljubljani 1914. Natisnila in založila »Učiteljska tiskarna«. Str. 5—64 male 80. — Pravljičice pisati ni lahka stvar; to sta videli že Utva in Mira pri Mohorjevi družbi, ki njunih pravljic nihče ne more uživati, ne otroci, ne odrasli, ne na kmetih in ne v mestu. Tudi Pav. Flerè je vzel svojo nalogo dokaj prelahko. Poezija naših narodnih pesmi mu je kar ginila izpod rok, ko je narodne pesmi predelaval v prozaične pravljice. Narodna pesem »Sveti Voljbenk prekani hudobo« (Štrekelj, SNP., I. št. 630) je polna objestnega humorja. Že iz svetnikove obljube, da prepusti hudobi prvega romarja, ki bi prišel v njegovo cerkev, se čuje klic: le čakaj, kako te prekanim! — dve vrstici pozneje pa prosi Boga za romarja, ki ne bi imel duše, in precej priteče romar-volkec in ž njim se mora hudoba zadovoljiti. V Fleretovi legendi (str. 9.) pa je vsled pregostobesednega pripovedovanja, ki ima zgolj značaj parafraze, zmanjkalo vsega humorja. Voljbenkova obljuba je docela lahkomišelnost in zato ga je tudi »skrbelo vedno bolj, čim višje je rastlo poslopje. Vstajal je ponoči in molil k Bogu, naj mu pomaga, da bi ne bil pogubljen prvi romar, ki pride v njegovo cerkvico. Usmilil se ga je Bog in mu poslal misel, kako naj vnovič prosi« (str. 11). In tedaj šele prosi Voljbenk za romarja brez duše. Humorja ni v tem pripovedovanju niti betvice, poezije tudi ne, pač pa je v njem huda neprostopoljna profanacija svetništva. Podobno »Tomaž v Indiji Komandiji« (12). Iz legende (»Jezus postavi sv. Tomaža v Indijo, SNP., I., št. 571—576) so postale sanje pijanca Tomaža, ki se ga je v nedeljo zvečer preveč navlekel in je obležal do jutra v gostilnici. Povod za to premembo je dal nerazumljen uvod, ki se je vzel iz kake narodne napitnice in pritaknil v dveh rožanskih inačicah (SNP., I., št. 575—576) tej narodni pesmi. Neprimeren se mi zdi način, kako je pisatelj v pripovedki »Turki na Ptujski gori« (46) združil narodno pripovedko o tej božji poti s pesmijo »Turek označuje naše zastave« (SNP., I., št. 24—25), ki jo je skoro celo kar prepisal z rimami vred, dočim je uvod čisto suhoparna šolska priprava za štivo. Tudi z vzgojnega stališča ta pesem kranjskega narodnega pesnika, ki sramoti Slovence ostalih pokrajin, ni primerna za mladinsko knjigo. Nekoliko boljša, a v drugi polovici preveč posnetek je »Sestra, zakleta v ribo« (32); zvarjena je iz narodne pesmi »Sestra sv. Lovrenca zakleta v ribo« (SNP., I., št. 631) ter iz Milčinskega pravljice »Krivični mlinar in njegova hčerka« (Milčinski, Pravljičice, Ljubljana, Schwentner, 1911, št. 55 sl.), ki se sama dokaj svobodno naslanja na narodno pesem »Godec pred peklom« (SNP., št. 65—66). Ostale pripovedke nimajo tako očitnih vsebinskih hib, pač pa je njihova oblika zelo okorna. Prožnosti in svežosti Milčinskega Flerè niti od daleč ne dosega. Celotni vtisk je ta, da spisi niso s poezijo prepojene pravljice, ampak deloma srednje dobre, deloma pa

tudi čisto šablonske učne slike, ki nikjer niso ohranile poezije naše narodne pesmi, kaj šele, da bi jo bile povišale in poglobile; posebno jasno se vidi ta šolski značaj zadnjim šestim spisom. Take vrste literatura pa, kot je ta knjižica, ima pravico do življenja le tedaj, če poezijo narodne pesmi poviša, vsaj pa ohrani. Dokaz Milčinski. — Tudi v sintaktičnem oziru ni vse v redu, posebno stava besed; dopovedni glagol stoji zelo pogosto brez posebnega razloga v začetku, osebek pa proti kraju stavka: »Zasmili se zemlja Bogu« (6), »Pokloni se sveti Arhangel« (6), »Skoči sv. Arhangel v morje« (7), »Vrže Voljbenk sekirico« (9), Pili so nedelje (!) popoldne bratci vince« (12), »Pogledal ga je človek, pa nič ni rekel« (14) itd. Nerodno se rabi pripovedni sedanjik: »Vida ravno dopolni dvajset let. In tisti dan je bila še pred jutranjo zoro Vida (!) na polju in je plela proso.« Itd. — Ne verjamem, da bi otroci kaj navdušeno brali te babičine pravljice, saj otroci najhitreje občutijo in najodločneje obsodijo, če iz povesti ne teče živi vrelc poezije. Ivan Grafenauer.

Izbrani spevi. Homerjeva Odiseja. Poslovenil Blazij Bevk z uporabo orig. besed. prev. J. H. Voss, A. Kragelja, J. Pindemonte, J. Minckwitz, Freund itd. Druga popravljena izdaja. V Gorici 1913. — Kdor hoče slovstvene proizvode prevajati, mora prvič popolnoma v oblasti imeti oba jezika, iz katerega in v katerega prevaja, drugič pa mora — zlasti če pesnike prevaja — imeti tudi nekoliko pesniške intuicije. S teh treh vidikov si oglejmo »popravljen« izdajo Bevkove Odiseje. Omejim se samo na prvi spev. — 250 *τοὶ δὲ φθινύθουσι ἔδοντες οἶκον ἐμόν* prestavlja B.: »Čuj, snedeži grdi — skoro požrli so delež imetja«; izvornik pa pravi: oni uničujejo jedoč mojo hišo. 272 *αὐριοῖν εἰς ἀγορὴν καλέσας ἥρωας Ἀχαιοῦς* se ne more reči »vsem v zborovanje vevaj«, aorist *καλέσας* ima ingresivni pomen »pozovi, pokliči«. 275 sl. »materi zraven svetuj, možiti se v smislu znamenja; — V hišo očeta nazaj bogatega naj se povrne, — Tam ženitnina naj bo, kot spodobi se ljubljenim hčerkam, — Ženinu naj se zroči z darovi vsa obdarovana«. Homer ima na tem mestu popolnoma drugačno misel: Če pa mati hrepeni po drugi možitvi, naj se vrne v hišo bogatega očeta, ti pa (snubači) ji bodo pripravili (= naj ji pripravijo) ženitovanje in ji prinesli darila; *ἔδονα* 277 so pri Homeru vedno darila, ki jih ženin prinese nevesti (zakon — kupčija). Ker pa prihodnji verz 278 (*πολλὰ μάλ', ὅσσα ἔοικε φίλης ἐπὶ παιδὸς ἔπεσθαι*) s tem pomenom ni združljiv, ga smatrajo filologi (Ameis, Hentze) za interpoliranega. Dalje je B. spustil dva verza 279 in 280 (Tebi samemu pa dam pameten svet, če hočeš ubogati: opremi najboljšo ladjo z dvajsetimi veslači) potem pa nadaljuje: »Brž se po svetu podaj, pozveduj po očetu prav skrbno, — Morda ti smrtnik kateri pove kaj in Zevs razodene — Potom poslanca, ki ti (naglašena breznaglasnica!) ga on pošlje med vožnjo z novico.« V tej prestavi je precej Bevkove domišljije; Homer pravi: Pojdi, da poizveš kaj o dolgo odsotnem očetu; morda ti kdo izmed smrtnikov kaj pove, morda slišiš od Zevsa prihajajočo govorico, ki predvsem prinaša vest ljudem. O »poslancu« in o »vožnji« nima Homer ničesar. — 287 Ako izveš, da živi še oče, se vrni v domovje! — Če se zgodi ti krivica, potrpi vsaj eno še leto; Homer: Če pa zveš, da oče živi in se

vrača, boš pač eno leto prestal, četudi ti uničujejo imetje. 298 Nisi še slišal o slavi, katero dobil si Orest je — Od vsemogočnih, umoril zvičajno je, Ajgista kruti; πάντας ἐπ' ἀνθρώπους se vendar pravi: »med vsemi ljudmi« ne pa: od vsemogočnih; in kje ima Homer kruti? δῖος se pravi božanski, divni. 320 Mladenič navduši — S čvrstim pogumom srce, z močjo se spominja očeta — Živo še bolj nego prej, kar čutil je kmalu v srcu, — Strašno čudeč se, opazil upliv ves božanski (!) moči je; Homer: (Atena je zginila v zraku kot ptica) njemu (Telemahu) pa je v dušo vlila moč in pogum, spomin na očeta mu je vzbudila še bolj kot prej; ko pa se je zavedel, se je ustrašil, zaslutil je božanstvo. 349 pravi Telemah, da Zevs sam navdihuje pevce, kaj naj pojo, Bevk prestavlja: Pevcev ni treba dolžiti, bogovi so krivi le vsega. — Zlasti pa Zevs, ki usod je deljivec vsakteremu, vendar; (sic!) — On podeli, kot se zljubi mu, kolikor hoče vsakteri, — Ter navdušuje vse mojstre umetnosti ved in pa (!) znanja — Treba ni tebi jeziti se, bolj če opeva Danajce, — Kjer razmotrivajo snov, umetnosti čarobno zbrane. Torej Zevs podeljuje po Bevkovem prevodu pevski dar, »kot se zljubi mu, kolikor hoče vsakteri«. Kaj pa če prideta Zevs in pevec v konflikt? V. 349 ὅπως ἐθέλησι je subjekt Zevs sam, kolikor hoče on sam, Zevs, ne »vsakteri«. Kje je dobil B. verz »Kjer razmotrivajo snov, umetnosti čarobno zbrane«, nisem mogel zaslediti; H. pravi: »Ljudje najbolj cenijo tisto pesem, ki poslušalcem najnovejše dogodke opeva.« Nejasnost: »V naši palači brez vsega vračila vas kazen zadene.« Kdo je »brez vsega vračila«? — Evrikleja spremi Telemaha v spalnico (435 sl.), ko mu obesi plašč na klin zraven postelje, gre (Evrikleja) iz spalnice in potegne za srebrn ročaj (kljuko) vrata za seboj in nategne z jermenom ključ (t. j. zapre vrata); B. pa prevaja: »Šel je iz sobe, zapah srebrni zapahnil je trdno.« V sobo je šel spat, nato pa iz sobe; kje je torej spal? Pravi subjekt najti v stavku mora znati prvošolček, pa menda tudi, kdor hoče Homera prevajati. — Bevk svojemu originalu ni kos. Pa tudi v slovenščini se lahko meri ž njim tretješolec. Kajti kdor pozna Prešernov »poptujčvavši« in »molitvebravši«, vendar ne bo pisal »krepivši« in »molčaje«;

takim oblikam se tudi mi »zoperstavljamo« še bolj kot se pri Bevku »zoperstavlja« Pozejdon drugim bogovom. »Špičasto« ost odpuščamo časnikarskemu peresu, ne pa leposlovnemu. Ko bi odsotnega videli »vračat se«; »katerega govor jaz skoraj ne umem«; »V kakoršni ladiji prišel, kako so te sem pripeljali?« je pri B. vprašalni stavek itd. . . . Bevku manjka šolskih pojmov iz slovenske slovnice. — In kaj naj rečem o Bevkovem heksametu, oziroma heptametru? Bevk je namreč znašel novo mero: šestomer, ki ima sedem daktilov (po pravilu: lucus a non lucendo); berite, štejte in strmite! V. 39 prestavlja Bevk tako-le: »Naj ne u|bije ju|naka, so|proge nje|gove ni|kar ne po|roči;« ali v. 53 »Brezdna morja in postavlja samo stebre se v zrak dvigajoče.« — Vsak petošolec ve, da je heksameter katalektični metrum, zadnja stopica je nepopolna (— $\bar{o}$); Bevk se za to ne zmeni, njegovi heksametri imajo tudi v zadnji stopici po tri zloge (— $o \bar{o}$): V. 38 »Njemu poslali smo Hermeja, res (!) zmagovalca čuječega.« Zakaj pa »res«? Vsled nepotrebne »res« ima verz en zlog preveč. — Da se pa stvar zravna, ima tuintam kak heksameter premalo zlogov; n. pr. »Videl jaz nisem več njega, a niti on mene kedaj« — ali naj beremo; méne kédaj? V tem slučaju bi bilo dovolj zlogov, a ti zlogi se z vsemi štirimi branijo heksametrovega okvira. Da nima nobene cezure, niti ne omenjam. — Nenačeljenih zlogov, ki morajo nositi usiljeno težo naglašanih, kar mrgoli: »V dušno rešenje in za pospešenje vrnitve sodrugov«. — »Rešil prijateljev ni, če tudi si je prizadeval« — »Sedejo tja na stolice in pa naslanjače prekrasne.« — Toda bodi dovolj tega skrhanega žaganja. Bevk nima prav nobenih sposobnosti za prevajatelja Homera; ne ume originala, slovenščino nateguje neusmiljeno na kopito, o tehniki in zgodovini slovenskega heksametra ali ne ve ničesar, ali se za nobeno ne briga. V obeh slučajih ga zadene enaka obsodba. Zato je naša odkritosrčna sodba o Bevkovih prevodih: škoda papirja — baje ga že primanjkuje —, časa in — denarja, zlasti v teh dragih časih. Obžalujemo, da je našel veliki Homer pri nas tako nesposobnega tolmača. Bevkovi Muzi pa želimo, da naj ne samo »inter arma«, ampak vedno molči.

Dr. J. Samsa.

TO IN ONO.

Iz belokranjskega besednega zaklada.

V Adlešičih zapisal I. Šašelj.

(Konec.)

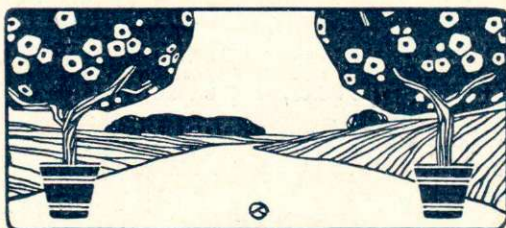
okrastaviti, krastav postati.
otátiti se, tat postati; ne bi se rad otatil.
oznevoljiti, oboleti; prim. névolja = bolezen.
palkati = pajkati, paberkóvati; prim. plevati = pjevati,
opalek = pajek.
palétina, e, f., to kar se pali; smrdi po paletini.
pasati, miniti.
pazitelj, a, m., paznik.
petrólija, e, f., petrolej.
pítón, a, m., beton.

pléšvina, e, f., plešina, die Gattung.
pletinja, e, f., pletenje.
pobojati se, zbatí se.
pobuditi, zbuditi.
póčest, a, m., neka rastlina, menda hypericum perforatum, katere čaj pijejo, da želodec počisti.
podrugačiti, podru-gočiti.
podkréniti, zmakniti; kmalu bi si bil no-go podkrenil.
podkupljévati, podkupovati.
pofundati, uničiti.
pojaditi, pojeziti.
pohudičiti se, pohudobiti se.
polóvak, a, m., polovičar.
pomraziti se, posovražiti se.

ponočija, e, f., ponočevanje.
 popikonec, a, m., mesto kopikonec, kakor sem zapisal
 ta izraz v »Bis.« I. 365.
 posódbilo, a, n., posojilo.
 pošipračiti, pobiti, potolči; toča je pošipračila.
 poškodnina, e, f., poškodba; šel je poškodnino cenit.
 površina, e, f., nameček.
 pózvon, a, m.; ko sem čul prvi pozvon = da je prvič
 pozvonilo.
 preobraziti se, spremeniti se.
 pretéžina, e, f., preteža, prevelika teža.
 prévid, a, m., previdnost; prévid božji.
 prímetek, a, m., nameček.
 prisreden, adj., sreden; prisrednje velikosti.
 pritihniti, primolčati; ena bi drugi malo pritihnila, pa
 bi bil mir.
 pršljati, pršati, pršeti.
 púzik, a, m., = púzina, lazina.
 rábilo, a, n., potreba; za kako rábilo.
 rajža, e, f., riž.
 razloka, e, f., razlika.
 razmíniti, raziti, iziti.
 razmotiti, zmotiti; deca me razmotijo, da ne morem
 moliti.
 razum, adj., razumen; razuma dekle.
 rčica, e, f., hrčica, voluhar.
 róditi, rojiti; danes so čbele ródile.
 roga, e, f., ovca z velikimi roгови.
 rógina, e, f., goved z velikimi roгови.
 rogótati se, rogati se.
 rókat, adj. = rókovat, dobrih rok, radodaren.
 seme tičje, spirea filipendula.
 si, se, pron. rabi v Adlešičih še zdaj v pomenu; ta;
 to je bilo sega prólečja, se zime.
 siliti se, hiteti se, muditi se; se nič ne sili, es hat
 keine Eile, ni sile.
 skušnja, e, f., skušnjava; včasih me skušnja premaša.
 slog, a, m., sloga; kjer je slog, tam je Bog.
 smotek, a, m., zvitek; smotek rafije sem kupil; prim.
 smotka, cigara.
 smrdnjava, e, f., smrad.
 snahóvati, snaha biti; ti še nisi snahóvala.
 soredek, adj., precej redek.
 staje, pl. f., stopnice.
 stati, stopiti; stal mi je na nogo.
 stanjece, a, n., dem. stanje, poslopje.
 starič, a, m., starec.
 stopniti, stopiti.
 strahomice, adv., strahoma.
 strižalka, e, f., strigavka.
 suprótna, e, f., nasprotnik.
 svetlinica, e, f., svetinjica.
 svilka, e, f., ime kravi.

špela, e, f., špala.
 špelka, e, f., špala.
 špilka, e, f., špala.
 škrapniti, perf. škrapati.
 tanek, adj., plitev; tanka voda.
 tatski, adj., tatinski.
 tekočica, e, f., tekoča voda.
 težati se, težko se videti, zdeti; to se mi teža.
 tempérija, e, f., bedast človek.
 tonja, e, f., pleva; v salati je letos sama tonja, nima
 semena.
 toživnik pri nekaterih imenih mošk. spola se glasi v
 množini na a m. e, n. pr. sv. maša ima štiri dela;
 bil sem z doma tri dana, čedna; lonec tehta tri
 funta; imam krme tri voza. — Hrv.
 travenje, a, n. coll. ad trava.
 tresniti, treščiti.
 truskec, a, m., fragaria collina. Pl. ima trosk in troska.
 tudaj, adv., tukaj.
 tukec, a, m., (= tolkec) berglez.
 ura; tu vprašujejo: kolike so ure? Odg.: tri so.
 večer, i, f., večer; vsako večer.
 vodopilka, e, f., der Regenspfeifer.
 vriskétati, po malem vriskati.
 vrhnjak, a, m., žlebnjak (opeka).
 vrstnjúkinja, e, f., vrstnica.
 vrtávina, e, f., vrtoglavica.
 vukman, a, m., menda smrdokavra, ker se oglašá:
 vuk, vuk.
 vukvec, a, m., = vukman.
 zabedekati, pozabiti.
 zabedekniti, pozabiti.
 zadržek, a, m., zadržanje, vedenje; ta človek je grdega
 zadržka.
 zağaditi se, zameriti se; on se mi je jako zağadil;
 prim. gad = hudoben človek, gaden = hudoben.
 zajčar, a, m., = kačar (Črnomelj).
 zakabran, adj., zamazan.
 zakabrániti, zamazati se; od te vode vsi lonci zaka-
 branijo.
 zanáščina, e, f., zanašanje.
 zanetje, a, n., vnetje.
 zapasti, s pašo škodo narediti; za štiri krone mi je
 zapasil.
 zapiróvati, s pírom (ženitnino) potrošiti.
 zaživeti, življenje končati; kakor je živel, tako je
 zaživel.
 zev, a, m., krik; prestrašil sem se njegovega zeva.
 zmakati, primakati.
 zmučkati se, muček (klopotec) postati; v vročini se
 jajca zmučkajo.
 zvonja, e, f., zvonjenje.
 zvonka, e, f., prepadna jama (Preloka).

Donatello: Janez Evangelist. (Firenze; stolnica.)

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

Društveno lastno premoženje znaša čez 600.000 K. Deležnikov je bilo koncem leta 1913. 2492 z 17.406 deleži, ki reprezentujejo jamstvene glavnice za 6,788.340 K.

registrovana zadruga z omejenim jamstvom

5% sprejema in obrestuje hranilne vloge po **5%**

Rentni davek plačuje iz svojega. Zunanjim vlagateljem so za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položnice poštne hranilnice.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7 $\frac{1}{2}$ leta (90 mesecih) v tedenskih oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Načelstvo. Predsednik: Andrej Kalan, prelat in stolni kanonik v Ljubljani.

I. podpredsednik: Ivan Sušnik, stolni kanonik v Ljubljani.

II. podpredsednik: Karol Pollak ml., tovarnar v Ljubljani.

Ustanovljeno 1893.

Ustanovljeno 1893.

Knjigoveznica „Katoliškega tiskovnega društva“ v Ljubljani ::

se priporoča p. n. naročnikom za obila naročila. Izvršuje vsa v knjigoveško stroko spadajoča dela po zmernih cenah. — Vse vezave, preproste ali pa fine, v priznani solidni izvršitvi. — Pri večjih naročilih primeren popust.

Alojzij Trink

stavnbo in pohištveno mizarstvo
Ljubljana, Linhartova ulica št. 8

se priporoča cenj. občinstvu v Ljubljani in na deželi za izvršitev vsakovrstnih v njegovo stroko spadajočih del po primerno zmernih cenah in v solidni izvršitvi.

Papirna trgovina Ivan Gajšek

Jerneja Bahovec naslednik

Ljubljana, Sv. Petra cesta 2 (palača Assicur. Gen.)
priporoča veliko zalogo vseh pisarniških in šolskih potrebščin. Umetniške in druge razglednice. Trgovci popust

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica št. 3

največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1914	K 740,000.000.—
Vlog	„ 44,500.000.—
Rezervnega zaklada	„ 1,330.000.—

Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4 $\frac{1}{2}$ %

brez odbitka. Hranilnica stoji pod kontrolo

c. kr. deželne vlade,

ki nadzoruje po svojem komisarju dovoljevanje posojil in vrši večkrat na leto nepričakovano revizije vsega poslovanja, zlasti blagajne in vrednostnih papirjev. Vsled te izredne varnosti vlagajo v to hranilnico sodišča in jerobi denar mladoletnih otrok in varovancev in župnišča cerkven denar.

Za varčevanje ima vpeljane lične **domače hranilnike.**

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca. — Naročnina 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v Katoliški Tiskarni. - Rokopisi se vračajo le, če so priložene znamke. - Založnik in lastnik »Katoliško tiskovno društvo«. - Urednik dr. Izidor Cankar v Ljubljani. - Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.